TARTU ÜLIKOOL · UNIVERSITAS TARTUENSIS · 1632

VARJUNDID

Samalt autorilt ilmunud:

Uurimisel. Jutustus. II trükk.
Rahaauk. Jutustus. II trükk.
Pikad sammud. Novell. II trükk.
Noored hinged. Novell. II trükk.
Üle piiri. Novell. II trükk.
Poiss ja liblik. Novellid. II trükk.
[redacted]
Juudit. Näidend.
Kôrboja peremees. Romaan.
Pöialpoiss. Novellid.

Ilmumas:

Vanad ja noored. (II trükk.)
Kärbes (II trükk.)
Kaks paari ja üksainus. (II trükk.)

A. H. TAMMSAARE

VARJUNDID

Novell

Teine trükk

KIRJASTUS A.-S. „VARRAK“
TALLINNAS, 1923.

Eesti Kirj. ja Rahval. Kat.
615
2
Tartu Ülikooli
Raamatukogu
219712
1 15269449

O.-ü. „Edu" trükk, Tallinnas, S.-Kompassi tän. 40.

Lund sadas, paksu, laia lund: Ma kõndisin vaikse metsateel, mis siiraviira noorte mändide vahelt läbi puges kuhugi suurema tee poole, kus möödasõitvad reed jalastel nagisesid, hobused puristasid ja meeste jutukõmin kostis.

Armastan lundi, kui ta veebruarikuu päikese paistel värvilistes helvetes sätendab — siis viibin lumelagendikul kui lilleaias; aga ma armastan lund ka siis, kui ta vaikselt meetsateel langeb ja mu riietele, silmalaugele, ripsmeile peatama jääb: nõnda puutub ta mind õrnema käena, rahustades, vaeva unustama pannes, äratades unistusi kaugeid ja lähedaid. Jalg tippab jala ette harjumuse ajel ja mul on ükskõik, kas ta kuhugi jõuab või mitte; kõige parem kui ta mind ümber talutaks miskisuguses nõiaringis, kus ei oleks lõppu ega äärt, ei vastutulijaid ega möödaminejaid, vaid kus oleks ainult üksik looklev tee ja langevad lumehelbed nõtkete mändide vahel.

Oli juba videvik, kui ma koju hakkasin minema. Sääl, kus männid kõige nõtkemad, oli okstel lasuv lumi nad looka vajutanud: valgerüüliste palverändajatena

kumardasid nad üle kitsa tee üksteise poole ja nende ladvad puutusid kokku, võlvides loodesse viiva lumise käigu. Kaugel, kaugel, otse selle võlvi avause kohal, rebenesid mustad tondipilved, näidates videvikul kuumendavat läänetaevast mingisuguse kõrge mäena, mille lumega kaetud harja loojenenud päike veel kullaga kardab, kuna aga all orus juba ammugi sumenevad varjud asuvad. Ja mulle näis, nagu ei kõnnikski ma üksikul metsateel, vaadeldes mändide vahel liuglevaid lumehelbeid, ja nagu poleks männid sugugi männid, vaid painduvad küpressid kuskil lõuna pool, merirannal, üksiku kivimaja ees, kust alla viiv trepp juhatab kohades vahutavate lainete lähedale.

Ja meele tuli mul kõik, nagu oleks see alles eila olnud, nagu poleks vahepeal midagi tähelpanuväärilist sündinud – ainult väike uinak lahutab mu sellest aastatetagusest.

* * *

5. aprillil.

Juba laeval, jaheda merituule puhangute pääle vaatamata, tundsin ma kehas midagi rasket, unist, sumedat, mis pani jala laisalt astuma, ja kuhugi paigale sundis, et oma ette vahtides suikuda või pilku heita kaugemale merele, kus ajuti nähtavale tuli parv mängivaid delfiine, kellest üks või teine laevanina ette ruttas, et sellega võitu joosta, tema ees kukerpalli lasta ja ikka ühes edasi noolida läbi roheka, selge vee. Paari nädala jooksul on sel-

lest esialgsest tundmusest saanud imelik raugus, mille sarnast ma varem kunagi pole tundnud. Mul tuleb meele, et ma kodust välja sõites lõunapoolsest päikesest unistasin ja tema õlul kasvavast loodusest midagi ennetundmata, varemaimamata uut lootsin. Kas see raugus vast üks neist unistatud eelaimdusist ei ole? Kas ei tunnista seda valjem südame peksminegi, kuigi arstid just tema rahustamiseks mind soovitasid siia?

Vaene süda!

Ja nüüd viibin loiult laia pärna varjatud rõdul nõjatoolis või laman suletud silmil suures, valges toas, aknad pärani lahti, et ma kuuleksin niiske ja meremühatiine tuule sasitud tammede ja vahtrate kohisemist, kuristiku põhjas keerleva mäeojakese sadudel möirgavaks mürinaks muutuvat vulinat, arvamata kärististe sarnast konnakrooksumist ja et ma tunneksin akna all õitsvate rooside uimastavat lõhna. Ainult hommikuti, puhtel, või päikese loojenemisel, kui roosaks ja purpurseks värvitud lumemägede poolt karske maine õhk ulatab merirannani, virgun ma pisut ja sammun mööda mäenõlvakut siiraviirasel rajal mere ääre, kus tean olevat kalda roosipuuteedega, mida varjavad põlised sinaarid valdaval hiiglusel. Armastan neid lõhnavaid teid nende kainematel, karskemat el silmapilkudel — hommikuti kastest vabanemisel ja õhtuti kaste langemisel, — sest siis jahutavad ja karastavad nad; palaval päisepäeval immitseb neis uimastus ja süda hakkab rinnas peksma

nagu hirmuahastuses või tundmustetormil. Langeval niiskusel näib vähenev lõhn peatuvat põõsastel, magama uinuvat ruttu pimeduseks tihenevas videvikus või maha langevat lopsakale rohule, nii et kogu maapind, isegi liivased kõnniteed, näivad muutuvat lõhnavaiks. Hakkad pelgama, nagu võidaks jalaastumisega kedagi segada, kellegi unistavat rahu rikkuda, ja laskud kuhugi roosidevarjulisele pingile, et hingata värskenevat õhku ja kuulata viimiste lindude suigutavat laulu.

8. apr.

Raugus kestab edasi; suurenedes muutub ta loiduseks, tuimuseks, ükskõiksuseks. Saan osavõtmatuks ja külmaks kõige vastu, unustades oma lähemaid, ja hakkan ennast tundma üksikuna, ilmast lahutatuna. Põhja poole jäid silmad ja süda, kus leidub minule ainult häädust ja õrnust, aga see kipub ununema, ma ei tunne seda enam terve hingega, vähemagi kehakoekiuga. Loen ma saadud kirja, siis lööb minus midagi endist hõõguma, tõotades nagu kustumata kollet; aga vaevalt olen kirja lugemise lõpetanud, kui juba kõik muutub segaseks, uduseks. Ja ma unustan vastuse, unustan, et nukker hing igatseb, iga sõna, iga tähe järele, vähemastki sulevajutusest aimata püüdes, kuidas ja missugune ma olen.

Ajuti aga, mingisuguse pisitillukese põhjuse hukutusel, valdab mind iseäraline tujukas tundmuste õrnus ja siis tahaksin kogu hinge välja valada salgamata,

võltsimata. Lehekülje lehekülje järele katan siis tihedate ridadega ja sõnadevoolule ei taha lõppu tulla, kuni pääajus, meeltes korraga seisak tundub ja ma kirjutatud read uuesti läbi loen. Nüüd kaob endine hingeline hoog, ma leian kõik asjatuna ja lõpuks hävitan kirjutuse, nagu oleks ta mõni kardetav süüdistus minu enda vastu. Laisal käel ja tardunud meelil vean mõne kehva, ahtra sõna paberile, et seda endise kirja asemel ära saata ja lõpuks juure lisada: järgmisel korral pikemalt. Aga ma jätaksin ka need kuivad sõnad saatmata, kui mitte sundijaks poleks mingisugune kohusetunne või südametunnistuse argus, ehk küll mõistus mulle ütleb, et ma nõnda ühe kuritöö teise järel korda saadan. Parema meelega lamaksin nõjatoolil või istuksin kõrgel rannal roosipõõsaste all, lõhnast joovastatuna, oma silmadele puhkust andes vahelduvail värvidel, mis hakkavad tulipunasest ja lahtuvad kõige õrnemates varjundites helevalgesse. Just sääl, kus kahvatu roosa lõppemas, et valgele maad anda, peatub mu pilk iseäralise püsivusega, nagu tahaks ta paiga leida, kus roosa lõppenud, aga valge alles hakkamata: otsin ja otsin ning unistan nukruses, mis nagu asjatu ja olutu, mis ei millestki teki ja mida millegagi ei või kaotada.

10. apr.

Oli haruldaselt selge ja vaikne hommik, varjates eneses midagi karsket ja elustavat, mispärast vististi minagi tundsin kehas

ootamata värskust, kui ma rõdule istusin lugema Maeterlincki L'intelligence des fleurs. Juba ammu olin selle raamatuga hakatust teinud, aga ikka veel seisis ta oodates minu aseme ees väiksel laual, kus ta oleks hommikuti ärgates esimesena käepärast. Vaevalt sain lugenud paar lehekülge, kui kõrvad kiindusid tuttavasse linnulaulu: isalepalind laulis — siin on tal rohkem lugusid kui põhja pool — rõdu ees pärna oksal, vidistades üht viisi teise järel, nähtavasti kuulavale emale, kes istus kiikuvas oksasagaras pesal. Seda pesa nägin juba siis, kui puud olid alles hiirekôrvul ja kui nad ei suutnud veel lehtedega varjata oma saladusi. Raugena uneta südaööl, kui väljas lôõtsus hooglik tuul ja kui läbi klaasukse helkiv tuletorn joonistas pärnaoksad tumedate, uduste varjutriipudena valgele toaseinale, püüdsin mõnikord leida seda päeval nähtud oksasagarat, ühes lepalinnu pesaga. Aga enne kui eesmärgile jõudsin, vajusid silmad kinni ja hommikul ei teadnud ma kunagi kindlasti, kas olin unes või ilmsi otsinud liikuvalt pärnavarjult linnupesa.

Linnulaulu kuulates peatusid silmad piki küpressi-alleed paistvatel kaugetel lumemägedel, mille jahedat hõõgust arvasin tundvat. Nüüd valendasid mäed tipuliste põuapilverankadena ja neist immitses minusse imeline rahu, mis oleks nagu aimdusrikka merirahu sarnane, kui oodata ägedat tormi. On aga sadu käimas ja hulub torm, muutes mere kumera, lumise mäeseljandiku taoliseks, siis paistavad

kauged lumemäed sinava merena säälpool kohisevaid metsi.

Raamatut kaasa võttes läksin alla randa, et istuda kuskil varjulisel pingil.

Meri oli kui määratu peegel. Möödasõitev aurulaev näis libisevat kiilasjääl, maha jättes valkjat, servade poole tumenevat joont. Hiilgaval veepinnal võiks nagu seletada tumedaid varjusid väikeste purjukate kõrval, mis kalameestega ööviivuks välja sõitnud kaugele merele, osalt silmaringi varju kadudes, ja nüüd ootavad tuult, et tema ajul tagasi pöörda randa. Aga tuul on magama uinunud teiselpool laia merd, võib olla kuskil muinasjutulises kaljukoopas kaugete valendavate mägede vahel.

Puiestik kubises inimestest. Istuti ja kõnniti paari- ning karjakaupa, käidi lõbusal jutuvestmisel, heledasti naerdes, armatsedes. Elustav läige paistis ka nende silmist, kelle näod kandsid pikaldase ja kurnava haiguse jälgi.

„Miks nii vaikne?“ küsis minu ette seisma jäädes Laanin, umbes neljakümneaastane mees.

„Väsinud“, vastasin mina.

„Ma tahtsin teid jalutama kutsuda, meie omade juure“.

„Jätame selle teiseks korraks, süda peksab“.

Ma tundsin juba nii mõndagi Laanini omadest, tema kaaspansionääridest. Sääl on Ida-Siberist N. linna politseimeister, kes alguses armastas rääkida oma arvatavast tiisikusest, traavlitest ja naistest ja

kes mängis kaasatoodud kahereaga lõõtsapilli (sellepärast hüüti teda lõõtsmoorikuks): ikka üht ja sedasama lugu, mingisugust marssi, tund hommikul ärgates, teine õhtul uinutuseks, sängis lamades ja mänguriista kõhul hoides. Nüüd on tal haiguseks ja mängimiseks vähem aega, sest ta peab valvama oma noore, ilusa ja edeva naise järele; see on sakslane, Baltimaalt pärit, ja räägib oma kodumaast niisuguse kerguse ja himutsemisega, nagu oleks see mõni suupärane maiusroog või kena siidipluus.

Sääl on kõhn ja vimmas helilooja — peente jalgadega, sissevajunud rinnaga, mulla karva näoga ja mustade, imelikult kilavate ja nagu hingeni vaatavate silmadega. Ikka räägib ta muusikast ja muusikameestest, sattudes vaimustusse, nagu näeks ta üksikuid toonikudesid selgesti esitatud joontena. Ta tahaks ise mängida või teiste mängu kuulata, aga arstid on talle selle ära keelnud; Ta tahaks muusikalistele unistustele anduda ja uusi teemasid üles tähendada, aga sellest kuulutatakse talle surma. Talle soovitatakse rahu, rahu ja ikka rahu. Esiteks elas ta minu läheduses, kuskil kõrgel mäekallakul üksikus majas, kust tore vaade mägedele ja merele, aga säält põgenes ta, sest sääl mõtles ta ainult muusika ja iseenese pääle. Ta põgenes üksindusest, iseennast pidades oma suurimaks vaenlaseks. Ta otsis inimeste seltsi, lootes kerget, lõbusat ajaviidet; aga inimesed piinavad teda kõiksuguste tühiste asjade ja asjakestega.

Kui ta mõnikord vaikselt iseenesesse süveneb ja nagu ilmast lahutatuna viibib, tahavad nad teada, mis ta mõtleb; läheb ta aga nende juure iseenese eest varju otsima, siis jutustavad nad võidu talle oma haigustest, teiste haiguste üle pilkavalt naeratades, neid ei mikski pannes, või nad esitavad talle halba muusikat. Nõnda põgeneb ta tagakiusatud metsloomana mere äärest pansiooni ja säält klaveriklimberdamise ning politseimeistri marssi eest meriranda.

Sääl on pisut iganud Moskva kaupmehe proua, instituudikasvandik, kes heidab võrku noorte meeste järele. Ta usub, et tal ilusad jalad ja kenad sääred, ja sellepärast leiab ta alati põhjust siidist kahiseva kleidisaba kergitamiseks. Kui tal ometi julgust jätkuks plikariiete kandmiseks!

Sääl on veel noor üliõpilane, üksik poeg, kes põeb teravat rinnahaigust ja saab leselt emalt õrnusest ja hirmust nõretavaid kirju, aga kaupmehe proua veab teda hommiku vara ja õhtu hilja taga ja noormehe silmad langevad ikka enam auku.

Neid ja palju teisi tunnen ma, aga ma ei tunne veel seda noort neidu, kes ainult harva puiestikku ilmub ja kellest kõik nagu kahkvel või aukartuses eemal hoiduvad. Ta ei seltsi kellegiga, pääle vanaldase naisterahva, kelle käele ta enamasti toetab, kui ta pikkamisi, nagu lõdvul liikmeil, roidunud sammul astub. Mingisugune sisemine ärevus on mind aja-

nud tema eest kõrvale põiklema, nagu kardaksin salajaste unistuste hävinemist. Aga tema on Laanini kõrval ainuke, kelle järele ma mõnikord igatsen. Teda nähes hakkvad võdisema peenemad hingekeeled ja ma püüan kuulatada nende helinat, mis annaks vastuse sääl, kus ka kõige varjundlikum sõna saab valeks. Tema erutab, Laanin rahustab mind. Juba laeval, kus Laaniniga tuttavaks sain, tundsin tema läheduses mõnusat kindlust. kui ta jutustas, et ta Doni ääres kasakana sündinud, varemalt mitu aastat Kaukasuses elanud, kauge ida sõjast moonamuretsejana osa võtnud, mitut ametit pidanud, huvi pärast Greeka ja Saksa keelt õppinud, Goethet lugenud, kuni ta armastuse pärast abiellu astunud, ülespidamist nõutades poeselliks hakanud ja nüüd ärijuhina kuskil Lääne-Siberi linnas asub. Siia, Musta mere randa, tulnud ta ühes naisega rohkem päikest, pehmemat ilmastikku ja puhkust otsima — rinnahaiguse parandamiseks.

„Mis kopsud teevad?“ küsin temalt täna.

„Paranevad“, vastab lühidalt. „Olen kümmekond naela raskemaks läinud“.

„Ja Marja Aleksandrovna omad?“

„Mõni neid teab. Naistega, nagu ikka, on asi kahtlane. Arst arvab, et tal polegi tiisikust; ainult närvid ja veel midagi muud.“

„Ah nii!“

„Arst ütleb, et meil peaks lapsi olema. Aga ütelge, mis isa olen mina, kui rinnas rõgiseb. Hilja, pole midgi parata.“

Ja esimest korda arvasin nägevat tema silmis nõutut vaadet ning varjatud nukrust, kui ta hakkas rääkima oma naisest, kes ihkab lapsi.

12 apr.

Ikka veel näen teda, seda üksikut, istumas roosipuude all kahvatuna, nagu sama rauguse paelus, mis mindki vabastada ei taha. Mitu korda käisin temast, mööda, nagu otsides midagi või nagu oleksin kärbes, kes ei malda eemal püsida kõrvetavast leegist; aga ikka nägin sama kitsast nägu, õhukesi huuli ja silmi, mida katsid mustad ripsmed, heites pruunika varju silmaalustele. Need silmad oleksid nagu hirmuahastusest liig suured ja tunduksid liig tõsistena ja tarkadena, kui mitte ripsmete heidetud pruunikas vari näo kahvatu jumega kõrvu seistes ei annaks neile iseäralist armsust ja unistavust. Tõtt öelda, ma ei vaadanudki silmi, ma nägin ainult neid ümbritsevat varju, mis hoolsamal vaatlemisel kippus omandama mingisuguse määramata, saladusliku helgi.

Ja nüüd käin meelteuimas mööda tuba või laman roidunult nõjatoolil ning pääs tuikab midagi, mis veel sõnadesse pole selgunud. Iga natukese aja pärast kordan ma: „mis siis?“ nagu paneksin selle küsimuse kellegile teisele ette; aga ei ole vastajat minust enesest ega arvatavast teisest. Ja lõpuks tunnen raugust, mis võtab jõu söömiseks, isegi magamiseks.

15. apr.

Torm sasib tugevaid tammi ja painutab nõtkeid küpresse ajuti maani; aknad lõgisevad ja tuba on tuule valul. Meri möirgab, kattes puude kohinat ja kõike, mis tormil häälitseb.

Ruttasin rannale vaatlema lainete mängu: muinasjutuliste hiiglaelukatena, kes kannavad valgeid kroone, heidab torm nad rannale, hoolimata nende vastupuiklemisest, veerlemisest ja põgenemiskatseist, ja vihaselt sisisedes purskavad nad vormita lõugadest kivisõmerale valget vahtu. Taganedes põrkavad nad kokku rannalerühkijatega ja hävitatult langevad mõlemad alla, järele jättes loksuvat ja vulisevat voogu, mida paiskab kaugele kaldale uus tormi vintsutatud valgeharjaline vee-elukas. Ei rauge tormi jõud ega leia püsi laial merel lained: ikka tulevad nad üksteise järel korralikul hulgal ja purunevad ähkides veerevatel kivikestel, võriseval rannarihval. Ja kui ma tuulevarju otsides seisatan hõbedase kuuse taga, mille okste vahelt ainult paiguti välgatavad välendavad lained, paistab veemäng veel suurepärasemana: nagu lööks kõikuma kõrge rand ja nagu ulataks kobrutava vahu sadu üle roosipõõsaste hiiglasinaarideni.

Lainete villitud liiva tulevad vedama kaukaaslased kaheratastel kärudel, mille ette rakendatud paar taltsutatud metshärga, kes unustanud esivanemate vaba põlve ja alandlikult painutavad oma kõverate, tu-

gevate sarvedega pää ja võimsa turja orjaikkele. Hooglikud, vahutavad veeojad uhuvad meeste pruune sääri ja tuulehiilid sasivad nende katmata päid. Pärast, koormaga minnes, kui härjad vaevalt viitsivad tõsta jalga jala ette, istuvad mehed nende ühisel ikkel, silmad koorma poole, vibutavad laisalt mängides pikki vemblaid ja jorutavad mingisugust viisita laulu, mis ajuti muutub metsikuks ja kaasakiskuvaks kisaks, meele tuletades kajakate kogukarjumist taeva all või ägeda tormi hulumist sügavais kaljukuristikes.

Muidu on merirand hingeta. Puiestikus välgatab ajuti üksik kõndija ja kaob sügavamale lehestiku varju. Kui koju mõtlen minna, näen Laaninit tulemas ühes naisega.

„Teie tormi ei karda?" hüüab Laanin juba eemalt.

„Kardan küll, näe hoian kuuse varju," vastan mina.

„Meie omad istuvad toas, täidavad arsti käsku. Mina sain suure surmaga silmapilguks välja, aga mitte ilma järelvalveta."

„Ma ei usalda teda küüneväärtki," seletab Marja Aleksandrovna, „temal on kõik muu tähtsam kui tervis."

Ja ta vaatab oma meest, nagu oleks see mõni õrn ja kallis vaas, mida tormipuhang rikkuda, purustada võib. Peagi hakkab ta rääkima niiske meretuule kahjulikkusest ja tuletab meele, et aeg olevat koju tagasi minna. Sel silmapilgul lähenevad rannale kaks naisterahvast. Ma tunnen neid väga hästi, tunnen neid sellest,

kuidas teine teise käe najale toetab ja astub, nagu oleks ta mõttes või nagu veetaks teda tahtmata kaasa. Ta on enesele taliriided selga ajanud ja pää villase rätikuga mässinud, nii et vaevalt võib märgata silmadele jäetud pilu.

„Anna Ivaanovna on arust ära," ütleb Laanin endamisi, vanemat naisterahvast tähendades. „Mis ohule talutab ta tema täna randa."

„Aga mis ta peab siis tegema, kui Soonja mangub," vastab naine talle tasakesi, „sa tead ju, tema oma jonni ei jäta."

Ja nüüd hakkavad nad võidu mulle jutustama Soonjast, sellest haigest, isemeelikust tüdrukust, kes on sündinud kuskil Lõuna-Venemaal mõisnikutütrena ja elanud Moskvas, kus tema isa arhivaariuseks. Alles vaevalt üheksateistkümmend aastat vana, aga juba on ta lõpetanud gümnaasiumi ja astunud kõrgematele kursustele õppima kirjandust ja keeli. Ja nad kiidavad ta tarkust ja naeravad imestades tema teravat keelt, mille eest kaaspansionäärid põgenevad pakku. Isa saatnud ta tädi valvusel siia, aga tüdruk sunnib vanainimest iga oma tuju täitma ja alla andes, nagu iseenese vabanduseks, seletab see teistele, et Soonja olevat nii kui nii päästmatu.

Ma kuulan ja südames tekib iseäraline ärevus, mis laiali laguneb kehapinnani, muutes teda õrnemaks, hellemaks, nii et riiete puutumine tuulehoos peaaegu valusana tundub.

18. apr.

Roidus, raugus hakkaks nagu kahanema, aga tema asemele tuleb midagi muud: närvlikkus, mis mulle kuskil rahu ei anna. Tänini vôisin vähemalt paigal püsides aja mööda saata, olgu rõdul, akna all, asemel lamades või rannal istudes, põlvil avatud raamat, mille lugemise ma unustanud. Aga nüüd vintsutab mind mingisugune tundmata aje paigast paika — kodunt mere ääre, säält koju tagasi või mägedele, kuhu mul keeldud ronida südame pärast. Ja ikka nagu ootaksin, otsiksin midagi. Ka siis, kui lõunalauas istun, tunnen mõnikord tungivat tarvidust üles tõusta ja akna alla astuda, nagu oleks sääl midagi iseäralist näha. Isegi südaööl, kui väljas pääle käristis-konnade kõik puhkusele on läinud ja kui viimased öökärbsed vilgutavad oma laternaid põõsastikus hilise tee valgustamiseks, tõusen ma uneta asemelt, mässin enese vaipa ja lähen rõdule tähtise taeva alla või seisan rahutult peksval rinnal, nõjatades vastu klaasukse piita. Heidan ma uuesti asemele, siis kiinduvad silmad neisse valkjaisse, liikuvaisse laikesse, mida toaseinale maalib tulitorni valgus, paistes läbi pärna paksu lehestiku. Ja ma vahin ning vahin neid virvendavaid valguslaike, nagu peaksin siit põhjuse leidma, miks mu närvid pingul, süda rahutu ja valutavad silmad uneta. Hakkan lugema laual oleva taskukella tikslemist, püüdes koguda mõtteid ühisesse punkti; pööran kinnised silmad

mõttes sissepoole vaatlema pääaju ja tema sepitsemist — nõnda olen võinud enese ikka magama uinutada; kordan nagu nõiutades, needes üksisõnu: uni, uni, uni, aga tähelpanemata saab unest сонъ, mis muutub õrnaks, paitavaks Соня'ks. Ja selle asemel, et närvlikkuse põhjust otsida uuest ümbrusest, toidust, ilmastikust, päikesest, nõrgast südamest ja kurnatud kehast, hakkan süüdlaseks pidama teda, seda tundmatut, tagasihoidlikku, keda ma nii harva näen.

Imelik, miks ta nii vähe puiestikus käib! Ons ta tõesti nii haige?

23. apr.

Naljakaid asju sünnib ilmas, näiteks täna minuga. Aga ma ei tunne imestust ega kahetsust, tunnen ainult, et see teisiti olla ei võinudki.

Läksin linna, pikkamisi astudes mööda mäeküljel keerlevat teed ja tundes iseäralist lõtvust liikmeis ning tühjust, nõrkust rinnas. Teeääriste suvimajade esisel, mis meripuhangute eest varjatud suurte puudega, punasid ja valendasid roosid, mille lõhna tuulekeerutused kandsid teeni, segades teda tõusva tolmuga. Ei tea miks, aga ma hakkasin tundma iseäralist õrnust ja hellust ning mul tõusis tahtmine kellegile teha hääd. Ja kui ma jõudsin kerjuseni, jalutu meheni, keda omaksed toonud siia tee veere, et ta ootaks lahkeid andjaid, siis tuli meele, et mul taskus ainukeseks rahaks kümnerublaline kuld. Mul on raske sandi väljasirutatud käest mööda minna ja ma ütlen talle trööstiks:

„Varsti tulen tagasi, siis annan, praegu ei ole."

Aga kui edasi minna mõtlen, näen teda sõitmas ning äkilise sisemise tõuke ajel kahman rahakoti taskust, võtan oma ainukese kuldtüki ja annan selle kerjusele, kes hakkab meeletul pilgul silmitsema räpasel peopesal hiilgavat metalli ja siis kumardama maani.

Sunnitud rahus, nagu poleks midagi tõsisemat sündinud, jätkan oma käiku, kuni minust mööda vuranud teed tolmutav vanker, mille poole selja pöörsin, nagu valdaks mind vaade merele. Seisatades turgatab meele, et linna minek asjata, sest mul puudub ju raha. Ja ma kõnnin koju poole tagasi. Et mitte kerjusega enam kokku puutuda, valin teise tee. Aga vaevalt jõuan mõne sammu astuda, kui hakkan tundma ägedat südamepeksmist, tuikamist meelekohtades ja virvendust silmis ning suure vaevaga küünib mu jõud lähema pingini, kuhu hingeldades langen.

„Mis see ometi on?" küsin eneselt.

Ehk vastus küll nii lihtne näib, teen siiski näo, nagu oleksin nõutu arusaamatuses. Südamepeksmise vaibumisel ajan enese uuesti jalule ja siis sõnan nagu mingisugust saladust tõeks tunnistades:

„Või siis nii kaugel olen juba!"

23. apr. õhtul.

Pärast lõunat ei tahtnud ma kuhugi minna. Enneaimamata rahulik rõõmujoovastus uimles kogu kehas ja huuled

kippusid naeratama nagu õnnelikkudele silmadele. Süda peksis ja peksab veel praegugi kärsitult; tema tippamised paneksid nagu kogu rinnakasti võdisema ja siit suriseb midagi elektrivoolu taolist mööda nahapinda laiali, otsides üksikuis liikmeis vabastavat väljapääsu.

Näib, nagu oleks midagi avalikuks saanud, mida sündimisest saadik sisemuses kaasas kantud, oodates, kellele seda pakkuda, otsides altarit, kuhu teda panna. Ja ma tunnen: veel palju on minus saladusi, veel palju on minus andeid ja varandusi, mis ootamas parajat silmapilku. See ongi, mis mu rõõmsaks teeb, seep see ongi, mis rahutuade tekitab. Aga iga kord, kui näen avaldumas oma sisemuse varjatud jooni ja varjundeid, tean ma, et jälle on mind tabanud sündmused, mis ähvardavad vapustada põhjani.

Sina aga, mu üksik, mu tagasihoidlik ja vaikne, nägid sa mu heldust, mõistsid sa mu andmist? Mina ise ei mõista midagi, ma olen ainult rõõmus ja naeratan ning naeratan, istudes lambivalgusel ja vahtides kottpimedasse orgu. Sääl pole midagi, ainult kargeveeline mäeojake vuliseb, aga tema vulinat ei vahetaks ma hõbekellukeste helinaga; sääl pole midagi, ainult lehestik kohiseb, aga mina ei tahaks tema asemele hõõgavat armusosinatki; sääl vilguvad ainult pisitillukesed kärbsed, aga ma ei ihaldaks nende asemele välkudegi sinakat leeki. Ma ei taha praegu midagi kui aga seda lambivalgust ja aknatagust kottpimedat ööd, millesse võin pä-

rani silmil vahtida, ilma et midagi seletaksin, mis uimlevat helevust võiks segada. Ka sule panen kõrvale, sest ta krabiseb paberil ja tindijooned sunnivad pilgu peatuma. Üks unistus teise järele ilmub meelte tumedast aelemisest ja pääaju helgist läbi lipsates kaovad nad jällegi teadvusläve taha pimedusse, otsatusse.

24. apr.

Täna ajas mind iseäraline tung puiestikku, kus tahtsin leida vaikse paiga juurdlemiseks, oli mul ju tundmus, nagu peaksin nõnda mingisugust magusust maitsma või mõne tähtsa küsimuse otsustama. Aga ootamata ei saanud ma just täna rahu. Kui halb on mõnikord paljude tutvus! Ja alguses ei tulnud mul kuidagi pähe, miks küll inimesed, kellega paarikordsel kokkupuutumisel huvituseta lahku mindud, äkki minu vastu tähelpanelikuks muutuvad.

Tuli politseimeister oma abikaasaga.

„Vabandage," ütleb ta, „me ehk tülitame, aga lõbus on mõnikord nii-öelda oma inimestega kokku saada: Laanin rääris, teie olevat Baltimaalt pärit."

„Ei, Soomest," vastan ma rõõmustades, et ennast soomlasena olin tutvustanud.

„Aga see on ju ükskõik, kaugel see Soomegi säält on," naerab proua murtud Vene keeles, mis tema plikalisele, naiivsele tegumoele teatud uuduspitseri vajutab. „Ma olen Helsingis käinud," lisab ta juure ja hakkab kergelt ning lõbusalt lobisema Tallinnast, Helsingist, Tartust ja Riiast, nagu mõistetaks sääl igal pool ühe-

tasa tema murtud Vene keelt ja sellesse segatud Saksa sõnu.

„Tallinnas on kõige ilusamad naised,“ tähendab politseimeister asjatundvalt abikaasa sõnade vahele ja suudleb minu poole vaadates maialt oma sõrmeotsi.

„Madam, teie olete Tallinnast pärit?“ küsin mina meelitades.

„Ma olen sääl sündinud,“ vastab see.

„Tallinnas sündinud, Tartus kasvanud ja Riias elanud,“ aitab politseimeister.

„Ning Helsingis käinud,“ lisan mina omalt poolt juure.

Nad naeravad.

„Kuidas ma seda maad armastan!“ ohkab proua Baltimaad tähendades ja ilusaid, luulelikke silmi tehes.

„Aga ei ole sääl niisuguseid hobuseid nagu Siberis,“ vastab politseimeister. „Mäletad seda musta mära, kõverkaela?“ pöördub ta naise poole.

Ja ühel nõul tõttavad nad mulle seletama, missugune imeloom nende must mära olnud, kes aga kuidagi oma paarilise, musta ruuna vastu pole saanud. Siis räägivad nad mulle veel raudjast ja kõrvist, seletavad nende tõugu ja viisisid ning naine lõpetab küsides mehelt, kas nad vast üle Riia ja Tallinna Piiteri kaudu kaugele idasse ei sõida. Mina kuulan ega saa kuidagi aru, mis puutuvad need asjad minusse, ning äkki vabandun väsimusega, põgenedes nende juurest kuhugi pingi poole. Aga vaevalt istuda jõudes näen Anton Petroovitschi, noore helilooja, lähenevat.

Ma põgeneksin ka tema eest, aga juba on ta liig ligi jõudnud.

„Mis teie süda teeb?“ küsib ta minult.

„Ikka pumpab veel“, vastan lühidalt.

„Mina olen kolm naela raskemaks läinud, käisin arsti juures“.

Oma haigusest pikalt ja laialt seletades satub ta muusikasse ja hakkab arvustama Vene heliloojaid. Ta nimetab Glinkat, ta imestab Tschaikovskit, ta kahtleb ja otsib Skrjääbinis, aga kuskilt ei leia ta seda põhjatust, seda patoloogilist vaimutiirasuse religiositeeti, mida ta aimab Dostojevskis ja mis olevat omane ainult venelasele, sellele logedale lagendikulapsele. Sellest uuest, kättesaamatust unistab tema, aga haigus on valvajaks keerubimiks selle avamata evangeeliumi ees. Ta räägib niisuguse lapseliku vaimustuse ja võltsimatusega, et mina ühes temaga soenen ja temale kaasa hakkan tundma lepitatult. Aga nagu ta ootamata hüppas haigusest muusikani, niisama lipsab ta muude asjade juure, otsides uut objekti, millega vaimustuda ja joovastuda. Ja kohtlasena ütleb ta viimaseks:

„Mul on üks palve“.

„See oleks?“ küsin mina.

„Kas te võiks mulle pisut raha laenata?“

„Mitte punast krossigi pole praegu taskus“, vastan mina otsekoheselt ja olen valmis seletama, kuidas ma täna sain korteriperemehe võlgnikuks, et põhja poole telegrafeerida — raha saamiseks; aga sõnad tarduvad mul keelele, sest ma näen

tema mahalöödud silmi, kust huljub nukker uskmatus. Nukraks saan ka mina ja ma tahaksin põgeneda puiestikust, kus liiguvad inimesed, tahaksin teiste salaja ronida mäele või pugeda oma tuppa. Minnes tabab mind Laanin, kes on, nagu ikka, rahulik ja rõõmus.

„Teie olite meil eile õhtul üldiseks kõneaineks", ütleb ta varsti.

„Mispärast?"

„Teie olevat põhjatu rikas."

„Soo, või nõnda."

„Eile annud te jalutule kümme rubla, M-lle Piraatova näinud seda möödasõidul."

Silmi maha lüües tundsin, kuidas veri mul näkku valgus, nagu oleks mind mõnelt häbiteolt tabatud.

„Ah nii," sõnasin ma osavõtmatult ja lisasin juure: „Mul on Soomes mõis." Miks ma ennast laeval Laaninile soomlasena tutvustasin, ei tea ma veel praegugi; küll aga mõistaksin seletada, miks ma enese korraga mõisnikuks luuletasin. Ja küsimata hakkasin jutustama, kui palju mu mõisal on põldu, heina- ja karjamaad ning mis pääasi — metsa, põlist männikut.

„See ei aita midagi", tähendas Laanin naerdes, kes minu erutust näis märkavat: „kahtluse all olete siiski."

„Kuidas nii?"

„Politseimeister vangutab umbusklikult pääd ja tahaks teid kas või valerahategijaks pidada."

„Tõepoolest?

„Ilma naljata. Ja Nadjeshda Pavlovna, mäletate, see ilusate jalgadega kaupmehe-

proua, peab teid tundlikuks lollikeseks. . ."

„Taga paremaks!"

„Ning Anton Petroovitsch loodab teilt raha laenata".

„On tal nii puudus?" küsisin mina, ilma et oleksin seletanud oma tänaseid juhtumisi.

„Vististi küll. Minu käest võttis ta paari nädala eest kolmkümmend, aga ma olen selle juba korstnasse kirjutanud."

„Nii oleksid mu päkad õige palavaks köetud", püüan naljatada ja uuesti tunnen tarvidust üksinduse järele. Naljakate varjundite pääle vatamata põimleb asjas mingisugune kiuline tõeniidike, mida tahaksin harutada otsani. . . Ja kui ma korterini jõuan, lähen temast mööda, nagu oleks siin mõni võhivõõras maja, ja tätsan tasahilju siiraviirastel mäeteedel kõrgemale, kenadest villadest mööda, ümarikule mäenukile, kus on laste mänguplats ja avaneb vaba vaade merele ning kitsas pilk lumisele mäetipule. Aga mina istun kõrvalisse nurka, põõsaste vahele, kuhu ei paista ei merd ega mäetippu, vaid kuhu välgatavad ainult muretult kisatsevad lapsed. Lootuseta sõnan endamisi:

„Nii siis nägi ta . . . ja rääkis teistele."

Ja mul on, nagu oleks meie ainuke ühine saladus laia ükskõiksesse ilma kantud.

Aga kui kauem mõtlen, hakkan ennast teadmisega trööstima, et ükski millestki aru ei saa, ka t e m a mitte; nõnda olen alles üksi oma saladusega, teised kõik on

pimedad päältvaatajad. Ja nõutult annan temale ta mõtlemata teo andeks, tundes, et ma teisiti ei või, ning veel enam saan ärevaks, sest ma olen ju oma esimese õrnuspandi kannud armualtarile ja teda pole mikski pandud.

27. apr.

Need päevad püsisin mereäärsest puiestikust eemal - nagu kellegi kiuste tegin seda. Aga täna ei suutnud ma enam, pidin jällegi nägema seda kõrget rannanurka lõhnavate roosipuudega, pidin minema alla kivisõmerale, kuhu kannavad loksuvad lained merevee jahedat hõõgust.

Kõige enne tabasin teda rooside lähedal, suure sinaari all pingil vilus joonistamas. Mu süda hakkas hirmunult peksma ja segaselt seisatasin lähema roosikobara juures, et tema lõhna haistmisel aega oleks aru pidada, kas edasi minna, temast mööda, või tagasi pöörduda tuldud teed.

Läksin tagasi.

Ja nagu rahustamiseks laskusin kõrgel rannaserval pingile, kuhu paistis läbi lehestiku ja poolpuhkenud roosinuppude tsipake valget kübarat ja käsi, mis liikus vaevalt arusaadavalt.

Natukese aja pärast kostis säältpoolt järgmine kahekõne, mis mu kõrvu kikki ajades südame jällegi valjemalt peksma pani:

„Tohin ma teie kunsti vaadata, M-lle Piraatova?"

„Ei, Anton Petroovitsch".

„On see siis mõni saladus?"

„Kes teab".

„Te olete naljakas".

„Seda olete mulle juba ammugi öelnud".

Vaikus.

„Tohin ma muidu siia istuda või ehk segan?"

„Olete jälegi õnnetus meeleolus?"

„Vabandage, ma lähen".

Ja liivasel kõnniteel kuulsin krägisemas kaugenevaid samme.

Nähtavasti oli Anton Petroovitschil üks neist viletsuspäevadest, kus ta paigast paika põgenedes varju otsis iseenese eest ja kus ta sai tüütavaks kõigile oma nukra rahuldamatusega. Ei leidunud ühtegi, kes temale oleks kaasa tunnud, teda haletsenud, tema närvlikku kaebamistki kuulanud, sest kõik olid ise haiged ja pidasid oma häda tähtsamaks, huvitavamaks. Nad kõik rääkisid oma haigusist, nagu oleksid need ainukesed selletaolised ilmas ja nagu oleks jumal või loodus mõnesugusel armunõul neid valinud kandma seda eraldavat, peenendavat, suursugustavat tunnust. Haigused on saanud edvistamiseks, uhkustamiseks, haigused on saanud avatelevaks mõjundiks armatsemises; haigused on kui õrnalt krabisev leinaloor, mida kannab nii mõnigi mehi võrgutav naine; haigused on süvenemise sümbooliks ja nagu olemasolemise tõestuseks. Ja tervena hakkad häbenema, et sul puuduvad inimese ainukesed tõsised tunnused — haigused, ja meelil heldununa jääd kuulatama, kui mõni valituist hakkab sulle jutustama kas või paljastaval intiimsusel oma hädast.

Tõusin pingilt, et Anton Petroovitschit otsima minna. Samal silmapilgul lahkus ka M-lle Piraatova omalt paigalt, mulle vastu tulles. Püüdsin talle otsa vaadata päris rahulikul pilgul, aga tema ei pöörnud kordagi silmi minu poole, vaid vahtis tardunult otse oma ette. Pärast ei maldanud ma tagasi vaatamata edasi minna: ta seisis kõrgel rannaserval, silmad mere poole, pää pikal, lillevarrena murdlikul kaelal pisut ettepoole, teravate huulte joon katkestatuna, avatuna. Ka mina jäin peatama, et sündsamat võimalust luua tema vaatlemiseks; aga nagu oleksin seega teda seganud, hakkas ta pikkamisi edasi astuma nõtkeil jalul, parema käega tehes liigutusi, mis tuletasid meele midagi ammu ununenud armast.

Anton Petroovitschi leidsin puiestikust üksi, pingil kössivajununa ja kustunud silmil.

„Vabandage, et tülitan," ütlesin ma, „aga ehk tohiksin teie mõne päeva eest avaldatud soovi nüüd täita? Praegu oleks mul võimalik."

Ta vaatab mulle esiteks arusaamatuses pärani silmil otsa, taipab siis korraga kõik ega leia vastamiseks kohaseid sõnu. Nõutult teeb ta ärevaid liigutusi ja lööb siis aukuvajunud silmad häbelikult maha, sest need hakkavad niiskelt kilama ja neisse kipuvad valguma pisarad. Tema meeleliigutus hakkab ka minusse ja ainult jõu pinguldamisel suudan end talitseda, et ma ei pistaks temale pihku kogu oma raha, sest ma tunnen valdamata tungi and-

miseks, maitsen andes mingisugust kehalikku magusust ja joovastust, mis hukutab mõttetusteni.

Viimaks ometi leiab Anton Petroovitschi keel erutusest nõretavaid sõnu, mis abitult karglevad asjast asja, kuni nad peatlevad, nagu ikka, tiisikusel ja muusikal. Ühte neab, teist jumaldab ta; üks on kurjuse ja pettuste urgas, teine ainuke häädus ja tõde ilmas; aga haigused on nad tal mõlemad ja mõni teab, kumb rohkem kurnab tema nõrka keha ja tundlikku hinge.

Mäletan, et ta juba esimesel kokkupuutumisel paar siledat rannarihva-kivi taskust võttis ja nendega mängida lõgistas. See oli tal lõbusaks ajaviiteks. Lähemal tutvusel ütlin kord:

„Te armastate kive?“

„Jah, nad vaikivad, ei tee halba muusikat,“ vastas tema.

Mõne aja pärast kuulsin teda kivide tekkimise üle pääd murdvat ja nüüd hakkas ta juba sihikindlalt neid korjama ja valima, hoolega vaatlema, uurima; mõned viis ta peagi tuppa lauale, teisi kandis ta kauemat aega taskus. Ta otsis uusi mõtteid, uusi huvisid, et muusikast pääseda. Aga kuhu põgened armastatu eest ja kes mõistab jumaldatu küüsist teed leida!

Ka täna olid tal kivid taskus ja neid välja võttes hakkas ta oma uut leidust, uut teooriat seletama — segaselt, kuid tuliselt ja vaimustatult. Ta rääkis muusika imelisest mõjust haigete ja tervete, kahe- ja neljajalgiste pääle. Isegi

roomajad ei suuda temale vastu panna: maod tõusevad vilemängul püsti ja tantsivad kui joobnud. Aga ka puu ja metall lasevad helisid oma pääle mõjuda, muidu ei saaks ju viiulile häält sisse mängida ja pasunat häälest ära puhuda. Kes võib öelda, mis sündis võdisedes heliseva viiulikaanega, kui Paganini poognaga keeli puutus! Või arvate, et kiviriik on muusika vastu kurt? Riputage liiv õhukesele platile ja mängige poognaga plati serval, küllap siis näete, mis liivaga sünnib. Missuguses imelises rütmis ta liikuma hakkab, nagu seaksid üksikud terakesed end mõneks keeruliseks ringtantsuks ritta! Aga mis on meie maakera ilmade seas, kui mitte pisitilluke poripiisake — liivaterake, mis muusikahelidel tantsima tõttab? Või mis on ruumi otsatuses päike, põhjanael, sõel, vanker, valendav linnutee, kui mitte samasugune liivakübemeke või tolmuterakeste kogu? Miks ei peaks siis nemadki helidele alluma, kui aga nende sinfoonia, nende muusika — kosmiline muusika kõlab, mis paneb rütmilisse, arvupärasesse võdinasse kogu taevalaotuse ja kõik, mis temas leida: palavad ja külmad kehad, eluta ja elulise olluse, hingelised ja hingetud, vaimud ja vaimutud. Ei ole maapinnal ainustki vingerdajat, ainustki taimelaju ega vähematki kivikest ookeani rannal, mis ei tunne kosmilise muusika igavikuhelisid. Ainult muusikaga, tema peenuse ja vaheldusrikkusega, tema arvamata varjunditega seletub nähtava looduse lõpmata mitmekesisus, kordumata kirevus minu peol olevates kivi-

deski. Muusika helises ilmaruumis juba siis, kui meie maakera oli alles sündimata, ja ta heliseb veel môõtmata aja pärast seda, kus inimene ühes oma eluasemega juba ammugi ilmaruumist hävinenud, päike jahtunud ja põhjanael paigast nihutatud...

Nõnda oli ta muusika eest kiviriigis varju otsides kosmilise muusikani jõudnud, mis igast kivikesestki talle vastu helises. Vaimustushoog ajas ta viimaks väsinult köhima, ja köhas näis ta harilikku meeleolu tagasi võitvat. Piineldes lausus ta:

„Vabandage, et teid oma rumalustega tülitan. Olen juba kõik ära tüüdanud, ükski ei või mind kannatada. Kõige hullem, et ma mõnikord ühtki inimest ei usu. Mitte et ma otse valet aimaksin, vaid ma nagu laseksin sõnad kõrvust mööda, kuulates ainult häälevarjundeid, mis ikka räägivad mingisugusest hingelisest pettemängust ja põiklemisest, mingisugusest tagamõttest, mis mind tingimata sälvab ja silmi iseäralise helgi süütab. Andke andeks, aga ma tunnistan otsekoheselt, ka teid ei uskunud ma, kui te siis ütlesite, et teil punast krossigi taskus pole. Aga nüüd usun. Русский человек задним умом крепок. Just see uskmatus teebki mu võimatuks, tahab ju isegi Nadjeshda Pavlovna, et tema sõnu tõeks peetaks. Alles hiljuti ajas M-lle Piraatova mu enese juurest ära: teda haavasin varemalt uskmata näoilmega. Aga tema oli ainuke, kellega läbi sain."

„Ka tema on ju haige," tähendasin mina.

„Väga."
„Ikka on ta üksi."
„Ta ei salli teiste flirti."
„Joonistab teine."
„Aga ükski ei tea, mis või kuidas."
„On ta juba ammu siin?"
„Terve talv."
„Soo."
„Sõidab vist Schveitsi, arstid soovitavad."

Ma nõksatasin küsides:
„Millal?"
„Ei tea, nii – paari nädala pärast."

Ja kui mul sõnad keelele tardusid, küsis Anton Petroovitsch:
„Olete temaga tuttav?"
„Ei."
„Aga ta räägib sagedasti teist."
„Või nônda."
„Ta tahtnud teid kord joonistada, aga te läinud eest ära."
„Millal see oli?"
„Ei tea, mõne päeva eest rääkis ta."
„Pole aimugi."

4 mail.

Need päevad olen elanud nagu kuskil muinasjutulises uduriigis, kus on sumpas ja soe ja kus ei paista heledat valgust ega tundu ükski asi selgejoonelisena, vaid määramatuna, ebakindlana, varjukujuna, mis muutub tuulepuhangul või lahtub veeauruna päiksepaistel. Saad uskmatuks oma meelte vastu, aga ulatad siiski millegi kättesaamatu järele, sest unistustes

põimleb alaline aimdus, nagu peaks kuhugi tõttama või midagi tegema, muidu kartes hiljaksjäämist.

Ja ma tammun väsimuseni lainete naabruses rannarihval, puiestikus või siiraviirastel mäeteedel, kuni tundmus hakkab, et ma just nõnda selle eest põgenen, mida otsin ja millele ma kuidagi järele ei jõua. Nüüd ruttan ranna nurgale, kus on lõhnavad roositeed palmide, plataanide ja kuhiliste elupuupõõsaste vahel, et vaibuda rauguse uinakusse, tundes kogu kehas surisevat, kihisevat voolu. Lõhn on kui suigutav muusika, mis sinna juhatab, kuhu varemalt rada ei leidnud. Aga ei viitsi oimugi liigutada, ei tihka silmigi pilgutada, kartes kedagi peletada. Ja siis kaoks nagu äkki udu ja kõik hakkab paistma päevaselgena, nii et sõnadega tahaksin nimetada nägemusi. Aga meeletuletatud sõnad vilksatavad nägemusist mööda või muudavad nad endiselt tumedaks, uduseks, ebakindlaks; õiged sõnad kibelevad rinnas, koputlevad meelekohtades või piirlevad pakitsedes kurgulaes, ajades pääsetee umistunud jälgi. Ilm omandab uue kuju, uued värvid ja viimaks kuuleks nagu eluta asjadelt väljendeid, mida esiteks otsinud ärdal meelel: lained laovad sõnu voori ja õhuvirvendused eietavad viise.

Aga merelt näkku tsuskav tuulehiil hirmutab nägemused liblikatena või hirveparvena ja nagu fatamorgaana kaovad nad sädelev-roheka mere taha. Virgunult lased silma ümber käia, nagu peaks mu läheduses olema keegi teine, kel on ühi-

sed nägemused minuga, ja ma ei imesta sugugi, kui t e d a näen esimesena.

Ikka veel pole me teineteisega sõnagi vahetanud, aga ometi oleksime nagu vanad tuttavad. Me aimame ühiseid huvisid, ühiseid tähelpanekuid; meil on ühised jalutuspaigad, puhkepingid, kõnniteed. Kuidas ja millal see hakkas, ei tea, aga ma tunnen, et me elame nagu kokkuräägitult.

Kord joonistas ta roosialleed, mis viib vastu hiiglasinaari; aga mina oleksin tahtnud näha teda joonistamas kõnniteed, mis lõpeb kõrgel rannaserval pikkade, pehmete okastega ja pisut längu vajunud männi juures, kust alla kivisõmerale viib looklev kitsas jalgtee, ning endamisi sõnasin ma, nagu oleksime kahekesi: „Homme joonistame selle". Ja ma pidasin iseenesestki mõistetavaks teda järgmisel päeval näha seda tegemas; aga rõõmus, lõpmata rõõmus olin ma! Teine kord istus ta raamatut lugedes, natuke maad eemal, silmad minu poole. Ma oleksin tahtnud teda profiilis vaadelda, mispärast ütlesin: „Pöördu pisut; sa võid ju, kui tahad, ja sa tahad, sest et mina tahan. Vaata, ma palun ja ootan ning sa täidad mu palve, mu esimese palve, sest sina oled hää". Ja silmi raamatult tõstes, nihutas ta ennast pingil, nagu ma teda palunud.

Hakkasin tundma, nagu peaks tema minu, õigemini – mina tema juure minema, et rääkida millestki päris lihtsast ja igapäevasest. Nägin isegi unes, et me tuttavatena kõrvu istusime, aga millest meil jutt oli, seda hommikul enam ei mäleta-

nud. Ja mõtted tammusid pääajus ning otsisid temale öeldavaid esimesi sõnu, nagu oleks juba kindlaks tehtud, et temaga rääkima pean. Ja kui pääs olin korraldanud kõik ilusasti ja lihtsalt, piilusin silmapilku, kus midagi pidi sündima teiste salaja.

Täna olin puiestikus — lõunani. Tundsin iseäralist põnevat ärevust ja iga ootamatus pani mu närvlikult nõksatama, sünnitades seljal sibelevat võdinat. Kella poole kahe paiku, kui mereäärne haigutas juba lõunaeelsest tühjusest, istus tema alles sinaaride all pingil. Ja nagu mingisuguse tundmata ülivõimu sunnil sammusin sinnapoole, mõttes hulk ilusasti korraldatud sõnu, kehas taltsutatud värin, rinnas peksev süda ja käes — poolpuhkenud punane roos. Ta ette seisma jäädes tahtsin oma suu avada rääkimiseks, aga pääs ei leidunud taipu ega keelel sõnu, ainult silmad lõid niiskelt virvendama. Tummalt, kohmetuna sirutasin väriseva käega pikal varrel kiikuva roosi tema poole ja tummalt, nagu pakutudki, võttis ta roosi vastu, huulil nagu tardunud ehmushüüe või võdisev naerujoon. See viimane tuletas meele hiljuti nähtud noore luuletaja, kes rahvale oma teoseid esitas, käega vibutades lõhnavat lille nõtkel varrel. Ja rahvas naeris pisarateni, krampideni, ehk küll luuletaja hääles voogas vaimustus ja huulilt voolasid igaviku sõnad. Mälestus tõstis mu nõutuse piinlikkuseni, otse hirmuni; ma pöördusin ümber ja oleksin tahtnud põgeneda, kas või maa

alla vajuda, aga minuga sündis nagu unenäos: küll tõttad, küll hingeldad, aga edasi ei saa ja kohutavad tagaajajad on kannul. Pääs sähvisid mõtted läbisegi, kõrvus kohises, süda põrutas vasarana ja kogu keha raputas lõdin, nagu oleks mind äkki tabanud külmtõbi. Sääremarjad oleksid nagu logedalt luie ümbert lahti löönud ja nõtkuvad jalad tabasid tahtmata paika. Liikmeis surises valu, pistes üdini, nagu ärkaks liha liigutusel surnust.

5. mai homm.

Minevik on mõistatus ja tulevikust aiman ootamatusi. Mul on õudne ja häbi. Eile õhtupoolikul ei läinud ma randa, vaid kumerale mäenukile, kus lapsed, poisid ja tüdrukud, pidasid rõõmupidu. Nende kilkamine immutas minusse iseäralise õrnuse, ühendades mind nende huvide ja naljadega. Nagu oleksin ise mingisuguse ime läbi uuesti lapseks saanud ja katmata pääl jooksma hakanud ühes omasugustega: päike kõrvetab roosaid pondunud jalakesi ja käekesi, nägu õhetab ja kõrvad punetavad helendavalt, aga ei malda paigal püsida, ei läbe varju otsida, sest maa on täis rõõmu ja õhus hõljub muretus. . .

Täna kui ka lähemil päivil hoidun temaga kokku puutumast; varsti sõidab ta ju ära, siis on kõik möödas ja ma olen vaba.

5. mai õhtul.

Ma ei pidanud oma sõna — läksin pärast lõunat randa. „Keda ma kardan,

kes võib mind keelda", sõnasin minnes, ja nagu ammu, ammu poleks ma enam tunnud rooside lõhna, mida hooglik meretuul kannab kõrgele mäenõlvakule, teelegi. „Ma tahan ja ma lähen", lisasin juure. Aga ma kartsin siiski, nagu võidaks mind keelda, ja mu kartus tõusis hirmuks, kui mulle vastu tulid Laanin ja M-lle Piraatova. Ümber pöörda? Kõrvale põigata? Ei, ma läksin neile vastu.

„Tohin ehk tutvustada", ütles Laanin, kui ta mulle kätt oli annud: „M-ll Piraatova, herra Thomander".

Me kumardasime vaikides.

Ja jõudes lähema pingini, kaebas M-lle Piraatova väsimust ning istus hingeldades. Ka meie Laaniniga võtsime istet. Tema rääkis, aga ma ei mäleta millest: kõrvus undas ja huuled kippusid kohtlasele naeratusele. Alles siis, kui Laanin natukese aja pärast ütles, et tema peab minema, ja M-lle Piraatovat kaasa kutsudes sai eitava vastuse — tema tahtis veel istuda, aga tädi ei pidavat muretsema, ta tuleb varsti, — hakkasin tundma meelteuima kahanemist.

Jäime kahekesi.

See oli silmapilk, millest ma mitmes teisendis unistanud, aimates vähemategi peenusteni meie seisakut, liigutusi ja sõnu. Lootsin seda selget, heledat rahuldustunnet, mis vangistab kõik meeled ja saab tasuks kauastele ootustele, kangekaelsetele püüetele. Olgugi üürikeseks, aga ometi pääsed sa nõnda igapäevsusest, aimad avaramaid võimaluspiire ja hõljud mingi-

suguses eeterlikus fluiidi vallas, kus ei rõhu sind maised tinglikkused. Aga ei sündinud midagi sellesarnast. Kui ma lähedalt vaatasin ta kõhnu, kahvatuid palgeid, tema nagu liig lühikest ja lõtva alumist ning ettetükkivat, teravat päälmist huult ja kramplikult tõmblevaid suunurki, nagu uidaks sääl tumm nuutsumine; kui ma nägin ta musti loogas kulmi ja pikki, tihedaid ripsmeid laugudel, mis nagu liig sügavalt katavad terashalle silmi; kui kiindus mu pilk hõrenevaisse, metalliselt läikivaisse, pisut lokkidesse tõmbunud juustesse, mis vilaja palmikuna langesid ahtakeste, ettepoole surutud õlgade vahelt nääpsukesele, peaaegu muredale pihale; ja kui panin tähele ta marmorlikke luisi käsi peente sinakate soontega, ta pikki, nagu lõtvu sõrmi, mis lõpsid tibatillukeste, otstest alla laskunud küünekestega, — kui kõike seda nägin, oli mul äkki tundmus, nagu ei istuks me esimest korda kõrvuti, vaid nagu saaksime kaua aja tagant muutunud tingimustel uuesti kokku; nagu oleksime millalgi teineteisest põgenenud, tõtates otsima õnne ja rahuldust mujalt, ja nüüd alistunult ja nukralt tulnud ütlema, et meil järele jäänud ainult pettumused.

Jahmatades nõksatasin, kuuldes madalal, hääbuval häälel öeldud sõnu:

„Tänan roosi eest“.

Ma ainult naeratasin ja kumardasin pisut tema poole.

„Panin ta vette, sääl elab ta kaua“, rääkis ta edasi, ja silmi minu poole tõstes lisas juure: „Kõik imestasid, kuidas ma

korraga roosi koju viisin: tänini pahandasin teistega, kui nemad neid murdsid".

„Andke andeks", palusin ma, „see on ainuke roos, mille ma murdnud".

„Te läksite nii ruttu ära, ma ei saanud sõnagi lausuda".

„Ma kartsin".

„Mina ka", lausub ta tasa ja naeratab piineldes. „Juba ammugi tundsin, et te tulete, ja kartsin, ootasin ja kartsin. Kui te ära läksite, tahtsin teid kutsuda"...

„Ma poleks tulnud, ma arvan, ma poleks".

„Ootasin teid juba sest ajast, kui te jalutule selle raha andsite".

„Millest te kodus rääkisite".

„See tuli rumalusest, te peate mind vabandama".

„Pole põhjust".

„Muidugi on! Alles pärast, kui juba hilja, märkasin, mis ma teinud".

Jutulõng rebenes. Sõnad nagu puutuksid haigeid, helli kohti, kuhu nad langevad vaikse helinal.

„Pean koju minema, päike on madalas, tädi ootab", ütles ta vabandaval toonil.

„Tohin ehk teid saata"?

„Tänan".

Nähes ta nõtkuvate jalgade astumist, tahaksin talle kätt pakkuda toetuseks, aga ei tihka, ei söanda, nagu kardaksin ta lõtvade liikmete puutumist.

Liikumisel lahtub endine surutud, kinnine meeleolu ja ma saan öelda:

„Teie olete ikka üksi"!

„Ma ei kannata teisi, olen tige".

„Raske uskuda näo järele".

Ta naeratab, kui minu poole vaatab rääkides:

„Küll te pärast näete isegi", ja lisab tõsiselt: „Haigus on mu tigedaks teinud, ta on mu silmigi muutnud; kõik lähevad haigusega tigedaks. Ja kadedaks, jonnakaks. Nagu saaks enneaegu vanaks. Nad tüütavad mind oma silmakirjaliku haletsemisega. Neil on ju ükskõik, mis minust saab, aga ikka teevad nad näo, nagu oleksid valmis mind kätel kandma. Ma olevat lootuseta, päästmata. Nagu ma ise seda ei teaks! Tean väga hästi. Ja kui nad nõnda silmakirjalikult vireldes mu eest hoolitsevad, saan kangekaelseks ja tujukaks ning teen kõik vastuoksa, teen iseenese ja teiste kiuste, tulgu mis tuleb. Nad ütlevad, ma olevat isemeelik ja hellitatud. Aga miks Laanin seda ei ütle? miks ma tema sõna kuulan? Ta ei saa suudki paotada, kui juba ta tahtmist täidan. Ka isal ja tädil pole niisugust mõju. Aga üks ei jäta minu pärast ühtki vana dokumenti tolmust pühkimata ja teine ainustki liblikat püüdmata. Ema suri noorelt, teda mäletan ainult nagu läbi udu".

„Vendi õdesid pole?"

„Kaks venda, aga neil on omad asjad".

Jumalagajätmisel kutsub ta mind sisse, seletades:

„Tädi armastab noori, ta on valmis nendega päevad otsa ümber tallerdama, ronides kas või mägedele. Ja igal pool püüab ta liblikaid, toob nad koju ja tipib nõeltega lauale kuivama. Suur kirju kari

teisel juba. Teie ehk olete ka loodusteadlane"?

„Minul on ametiks haigused ja elukutseks laiskus," püüan naljatada.

„Siin jäävad kõik laisaks", vastab tema tõsiselt.

Ja juba hakkame harutama selle üldise soojamaalise laiskuse põhjusi, liikudes vaatlemisel Gangese kallaste nirvaanani, kus puudub tahtmine ja liikumine ja kus leida ainult olemine. Jahmatades palun viimaks vabandust, et teda nii kaua kinni pidanud, sest varsti hakkab puhuma jahe mägede tuul, ja me lahkume pisut häbelikul tundmusel, nagu jätaksime midagi ütlemata, mida täna tingimata pidime ütlema. Üksi jäädes tunnen imelikku kergust rinnas, mis hõiskel pakatamas. Hakkan kiiresti käima, nagu peaksin kuhugi tõttama, ega märkagi, et randa pöördun, kus loojenev päike värvimas vaikist vett.

„See on sündinud", sõnan endamisi ja kogu keha täidab sisemine õnnenaeratus. „Aga ta pole sugugi niisugune, mitte sugugi", räägin edasi ja mul on, nagu tunneksin tõepoolest alles nüüd tema lähedust. „Homme saan temaga jälle kokku; nüüd ma teda enam ei karda, ei, nüüd mitte".

Ja istun pingile rahulikult süvenedes iseendasse ja maitstes verevalt punetavate kiirte mängu mereveel.

Otse vastu päikest, kalda lähedal, nagu sinakas kiilasjää metalliläikes, kaugemal piirlev joon ja joone taga kollakas krobeline pind, mis särgab silmaringini. Eemal

hommiku pool saab kollasest violett, mis omandab peagi sinihalli varjundi, ja see kaob tema kohal hõljuvasse, mänglevate valguskiirte sünnitatud tumedasse uttu. Säält tulevad purjed mustadena, tontlikkudena, nagu muljuks neid mure tuule pärast ja teda oodates pilluvad sõudvad mõlad kerkimisel elektrisädemeid, kirgavasse vette pillates surtsatavaid tilku, ning pingutavad kollasel ja violetisel pinnal sädelevaid kardkiukesi, mille otsad köidetud päiksesse. Vaadeldes löövad silmad virvendama, sünnitades ikka uusi ja uusi võdisevaid pettevärve, ja sulgemisel teevad nad palavat valu, nagu poleks ikkagi veel kustunud värvide heitlev mäng. Loodus on muheldes tukastama jäänud, nõjatades millegi lähedase vastu ja oodates lumemägede peatset, virgutavat puhangut: see segab värvid, katkestab päikse kuldlõngad ja heidutab aerude süüdatud karglevad sädemed. Aga varsti vaibub tuulehiil ja üksikud värvid teisenevad varjunditesse, millele pole antud nime. Ainult meeled uimlevad joobunult ja süda hakkab valjemini peksma, nagu aimaks ta lähenemas midagi suurt ja kallist.

Üksik pilverank on hõõgumas päikse ruttukahanevast kuumendusest. Palmioksad sipsatavad pehmel kahinal tukkumas roose ja lauluräästas rõkkab puuladval lugude lõppu.

Vaiki, mu armas, on lähenemas õndsuse viiv!

11. mail.

Neil on õigus, kes räägivad kahesugusest ajast: üht näitab kell, öö ja päev, aastaajad, teist ei saa millegagi mõõta, see on määramata. Mõned tunnid isegi silmapilgud võivad igavikuna tunduda ja aastakümned kaovad lühikese uinakuna. Aga mis elades näib lõpmata pikk, paistab tagasi vaadates kauge unenäona, peaaegu ei tahaks uskudagi, et ta kunagi olnud.

Kuhu on viimased päevad saanud? Olid nad nii lühikesed, et ma neid tähelegi ei pannud? et ma aega ei saanud sõnagi kirjutada? Oh ei! Kes suudaks mõõta selle ainukesegi silmapilgu pikkust, kus ta esimest korda puutus mu käevart toetust otsides. Ehk kuidas peaksin kirjeldama kõigi nende päevade vältust kuni eile õhtuni, kus kuulsin, et ta täna-homme sõidab? Või millega võrdleksin läinud uneta ööd ja tänast päeva, kus pean koju jääma palaviku pärast? Tema sõidab täna-homme, aga mina pean olema siin, nelja seina vahel, võib olla, ka siis, kui ta asetatakse lootsikusse, mida türklased, manades väsimata keelil, hakkavad aerutama merel ootava auruka poole.

Istun uimasel pääl ja lõdvul liikmeil laua ääres, vedades krabisevale paberile karglevaid tähti. Meelteuimas tundub, nagu ei krabistaks minu oma käsi paberit, vaid nagu teeks seda keegi teine — nagu istuks tema minu kõrval, mäletades üürikest minevikku, mis on tiine lunastamata pantidest tulevikuks.

*

Puiestiku kaugemast otsast ringkäigul tagasi jõudes istus tema juba sinaarialusel pingil, säälsamas, kus ta minult vastu oli võtnud mu häbeliku ja meeletu roosi. Meeltes tundsin iseäralist kihvatust ja olin valmis temast mööda astuma, aga tema pilk otsustas teisiti. Ehk miks pidingi mööda minema, olin ju tema pärast siin! Või ei saanud tema mõõdupuuks kõigele mu tegevusele? Õhtuti uinusin lapsena, kes palli pildudes või kepiga ratsutades päeva otsa paljajalu ümber kilganud, ja hommikuti virgusin imestanult, et öö nii ruttu mööda läinud. „Tema tahab, et ma hästi magaksin", kordasin voodi heites, „tema ootab mind ja armastab, et ma värske ja rõõmus oleksin", ütlesin hommikuti ärgates.

Täna, sel esimesel päeval, oli ta valges riides — harilikult kandis ta halli ülikonda — ja nüüd paistis ta veel õrnemana, muredamana: see on nääpsuke liilia, mille elumahla imenud mingisugused kurjad vampiirid, ja nõnda on saanud tast lajuke, mida ei tihka puututagi, sest vaata — juba lööb ta värisema ja närtsima hoolimata pilgustki.

Avatud raamat lamas tal põlvedel, aga ta ei lugenud, nagu sellepärast, et käed olid oimetunud selle hoidmisest.

„Täna olen varane", ütles ta mulle, kui ma tema kõrval aset võtnud.

„Loete"?

„Ah ei, muidu niisama; hakkasin, aga ei jaksa".

„Midagi rasket"?

„Униженные и оскорбленные. Tunnete seda"?

Jaatan küsimise ja vististi pidi minu pilgust midagi lugeda olema, sest ta tõttab seletama:

„Tean, et ma sarnaseid asju praegu ei peaks lugema, aga — ma tahan", lisab ta tujukalt juure, „see äiutab mind. Mõni lehekülg kuskilt — ma olen teda enne lugenud — ja juba istun joobnuna. Väsitab hirmus ruttu, varemalt ei märganud ma seda. Ehk on teil midagi muud, kohasemat"?

„Vaevalt", vastan ma meele tuletades ja lisan siis juure: „Aga ehk soovite Kiplingi Jungle Book'i"?

„Ah seda! Olen sellest kuulnud, aga ise pole lugenud. Tooge päälegi".

Ja takistamata, otsimata libises jutt ühest asjast teise, kuni pingilt tõuseme ja sinnapoole sammume, kust urnidega kivitrepp viib alla rannarihvale. Teel tabame Anna Ivaanovnat, kes kahele poisile midagi lilledest seletab, ja tutvust tehes ütleb ta:

„Ega te alla lähe"?

„Mõtlesime minna", vastab Soonja.

„Vaadake ette, merelt puhub tuul".

„Me tuleme kohe tagasi".

Enne lahkumist pöördub Anna Ivaanovna minu poole ja ütleb:

„Eks astuge mõnikord meile sisse; ta on mul ju niisugune tõre, ei seltsi kellegiga, ehk oskate teie temaga läbi saada".

Ma tänan ja meie läheme oma teed.

„Mitte nii ruttu", keelab Soonja nõjatades trepi käsipuule.

Allseisatame otse lainete ulatuse piiril; vaht puutub tema pruunikaid kingi.

„Kastab jalad“, hoiatan.

„Nõnda on hää! Mul on, nagu tunneksingi juba jaheda vee karget puutumist, ja judin jookseb üle keha — mööda selga päänahani“.

Märkangi ta liikmeis kerget värinat, näen ninasõõrmete tiivad laienevat ja võdisema löövat, nagu liigutaks neid meretuul; huuli mängatab teadvusetu naeratus ja raske on aimata, kas saab see osaks liival lohisevaile laineile, tuulepuhanguile või mõnele muule asjale.

Aga korraga oleksid nagu kõik ta soovid täidetud ja ta lausub rahuldunult:

„Lähme nüüd“.

Esimesel trepiastmel võtab ta sõnalausumata mu käe alt kinni ja nagu oleks mulle morfiumi käevarde pritsitud, tungib sumestav vool kehasse; isegi põlvis ja all pahkluudes lööb miski surisema, ulatades varvasteni. Silmis väriseks nagu kauge sinine õhk, mis hõljub aedade vahel õilmitseva rukkipõllu kohal. Aiman mingisugust sisemist helinat, mis laguneb piirita kaugusse: heliseb tuulepuhang, helisevad lokslevad lained, heliseb rannarihv jalge all. Nõrk käsi otsib minu käelt tuge ja kerged riided, mis katavad kõrendlikku keha, kahisevad mind puutudes, kui suu sosistab nagu õhatud sõnu:

„Tasa, tasa, ma ei jaksa“.

Oh taevas! kui tohiksin, kui söandaksin sind sülle võtta ja kanda kätel, mu vaev oleks ju nii väike ja mu koorem nii

kebja. Aga meid on valvamas ilma silmad ja sääl sähvataks kuri pilge ning huulil laieneks kaval muigamine.

„Tänan“, sõnab ta üles jõudes ja vabastab mu käe, nagu mulle näib – viivitades, kõheldes. Tahaksin teda vastu tänada, tahaksin öelda, et ta mulle sugugi raskuseks polnud, vaid et kahekesi palju hoogsam on astuda, aga keel ei paindu sõnadeks ja valusatena neelan nad kurgust alla.

„Istume“, ütleb ta pigini jõudes ja laskub rammestunult puhkama, hinge tagasi tõmbama. Ka mina istun ja me mõlemad jääme sõnatuks tükiks ajaks. Aga ma ei tunne seda sõnavaesuse piina, mis mind mõnikord hahekesi olles piitsutanud ja sundinud rääkima, kuigi peaksin avaldama oma kallimad saladused.

„Nüüd saadate mu koju“, ütleb ta pingilt tõustes ja me hakkame läbi pargi minema, kus Laaniniga kokku juhtume.

„Aleksander Ivaanovitsch“, ütleb Soonja, „ma käisin täna all“.

„Aga teie ei lubanud ju minna“.

„Andke andeks“, .. tahab Soonja vastama hakata, aga mina räägin kärmesti vahele:

„See on minu süü, mina avatelin“.

„Seda poleks ma uskunud“, vastab Laanin.

„Mina ise ka mitte“.

„Olge ettevaatlikud. Ja nüüd saatke M-lle Piraatova ilusasti koju, see parandab pisut pattu“.

„Mina tahtsin ju alla minna, mitte teie“, seletab Soonja, kui me kahekesi jäänud.

„Just nii", vastan mina, „teie tahtsite minna, aga mina olin süüdi".

Me hakkame naerma, aimates süüta sõnades mingisugust salajast mõtet.

Läbi rôdu minnes, mida ümbritsevad ikkarohelised väätkasvud, jôuame esisesse, kus ta mulle nagu vabandades ütleb, et ta teisel korral elab. Ja jälle puutub ta käsi minu oma, jälle tôendab kergete riiete kahisemine ta lähedust ja ma tunnen jalges sama lôtvust, mida aiman kogu ta olevuses. Toas palub ta mind istet vôtta ja heidab ise nôjatoolile, silmad avatud klaasukse poole, mis juhatab rôdule, siniste glütsiinide elavate vannikute keskele.

Natukese aja pärast ütleb ta:

‚Ehk võiksite mind pisut aidata".

„Kui oskan".

„Tõstke mu jalad kesk tooli ja katke nad vaibaga".

Lähenen pisut kõheldes, tundes erutust teadmisest, et teda pean puutuma. Aga kui tunnen nende nääpsukeste jalgade ootamata raskust, tahaksin imestust avaldada, saan aga vaevalt öeldud: „nõnda"? mille pääle tema vastab:

„Tänan; nüüd võtke toolilt vaip ja pange neile pääle, nad külmetavad mul alati".

Olen kõik teinud, siis küsin:

„Ons teil nüüd hää"?

„Väga" vastab ta ja tema põsenukkidesse hakkab valguma petlikku puna.

„Tahate ehk uinuda? ma segan?"

„Ei, istuge".

Ja tasakesti, nagu kardaksime kuuljaid, hakkame rääkima — kes jõuab mäletada, millest! — kuni lõuna lähenemas, tädi koju tuleb, oma liblikalaua välja toob ja surnud loomakeste ilu imestades mind püüab kaasa kiskuda.

Lahkumisel ütleb Soonja:

„Pärast lõunat toote Jungle Book'i?"

„Jah", vastan ja tunnen üllatavat magusust sellest, kuidas tema seda võõrakeelist sõna hääldab.

„Kui mind puiestikus ei ole, siis astuge siia sisse, ma ootan".

„Hää küll".

Lõunal ei taha toit maitsta ja pärast ei tea ma, kuidas mõni tund viita, et temale puhkamiseks aega anda. Katsun kirjutada, aga sulg on nüri; hakkan lugema, aga silm ei seleta.

Ja viivitades arvan lõpmata minuteid, mis langevad nagu veetilgad täie ämbri uurdest.

Kella viie paiku ma teda rannast ei leia ja nõnda lähen teda kodust otsima, kus ta endiselt lamab nõjatoolil ja värskenenud naeratusel mulle ütleb:

„Laisk olin, ei viitsinud puiestikku tulla. Istuge siia ... lähedale ... Raamatu tõite"?

„Olge hääd".

Ta paneb selle lauale, tähendades: „Pärast loen, kui üksi olen. Nüüd lobiseme".

Ja lõbusalt ning rõõmsalt, nagu vidistaks linnuke, hakkab ta rääkima, kuhu tädi läinud ja kelle ta kaasa võtnud. Sõna veab sõna ja mõte tuikab mõtte järele,

TÜ Raamatukogu

kuni ta jõuab kodukoha lagendikkudeni, kus tukkumas harvad hiied, lokkamas piirita viljapõllud, ägamas saakikandvad viljapuud ja roomamas verstased külad kuivanud jõesängide kallastel. Ta jutustab kevad-öödest, kui hakkavad häälitsema suured ja väiksed loomad.

„Kas või nuta, aga und ei ole", lõpetab ta, „nagu nüüd, haiguse ajal. Siiski —täna pärast lõunat magasin terve tunni, tädi imestas aina".

„Aga öösel"?

„Eks näe".

„Öösel peate niisama magama".

„Ja teie"?

„День да ночь, сутки прочь", naljatan.

„Magame võidu"!

„Magame".

Ja nagu oleksime mõni teab missuguse lepingu teinud, naeratame rahuldunult mõnusal tundel.

„Nõnda hakkaksin varsti kohenema", ütleb ta oma käsi vaadates ja lisab siis juure: „Näete, kui kondised nad on, katsuge". Ta ulatab oma sõrmevibalikud mulle pihku. „Aga enne olid käeseljal nukkide kohal lohukesed, kui sõrmed sirgu ajasin. Käevõru ulatas parajasti randme ümber, aga nüüd logiseb."

„Külmad", tähendan, tasakesi ta sõrmi muljudes ja nagu kerget rudinat tundes, mis niristab liikmeisse hellastava surina ja liigub kehapinnal vaevalt märgatava virvendusena vaiksel veel. On tundmus, nagu püüaks ta oma sõrmi vabastada, aga

arusaamatul viisil nihkuvad nad mulle, ikka sügavamalt pihku.

„Nõnda on nad ikka, jalad niisama“ vastab ta minu tähendusele.

Kui õhtu eel minekut teen, ütleb ta:

„Homme tulete? eks? jah“?

„Tulen“.

Oli see tõepoolest kõik esimesel päeval? Kes teab! Ehk olen nii mõndagi unustanud, ehk olen päevad seganud, kuigi need sündmused paistavad selgetena, nagu oleks neile vajutatud aastasadade reljeeflik pitser. Aga eks ole ükskõik, kas see sündis päev hiljem või varem, pääasi, et see nônda oli ega mitte teisiti.

Aeg kadus vahuna, mida merre taganev laine jätnud rannarihvale. Meil oli ikka tegemist, ikka käimist, vaatlemist ja harutamist, seisatades tundmata puude, pôôsaste ja lillede ees vôi mäletades mônd meeltesse kiindunud vaadet merele, mägedele vôi heleroheliselele aasale metsaga varjatud orukallakul.

Ühel karastaval hommikul, pärast öösist vihma, mis oli siledalt kiviteelt uhtunud tolmu, sôitsime kümmekond versta välja kuhugi môisa parki, mis mere ääres mäenôlvakul. Tee viis järskude kaljude alt läbi, mille irvakil rahnude vahelt shasmiin oma kollakasvalged ôied oli sirutanud, nagu pakuks neid möödasôitjatele vôi meretormidele, kui need tulevad vahutavail laineil kihutades.

„Näete“! karjatas Soonja kätt sirutades lôhnavate õite poole, nagu ulataks ta nende järele.

Lasksin voorimehe ümber pöörda, et kaljude alla tagasi sõita, ja pukile püsti tõustes küünisin kikivarvil õisi murdma.

„Jätke muist järele“, palus Soonja, „see on nii tore siin kõrgel kaljulõhes“.

Aga mina murdsin nad kõik, murdsin palvest hoolimata, ega jätnud ainustki õilmitsejat ootama uusi möödasõitjaid ega tujukaid meretorme.

„Ah teid ka“! hüüdis neiu lilli vastu võttes ja ta hääles ning pilgus tundus etteheide, et ma ta palvet polnud mikski pannud, aga sääl huljus ka rõõmulik andeksandmine, sest tema pärast olin ju kaljupraolt röövinud viimased õied.

Pargis istusime kaktuste perekonna ette, kust avanes pikk merivaatega puiestee hõbedaste kuuskede, kullaste kadakate, plataanide, palmide, roosipuude, eukalüptuste ja araukaaridega. Me ei lausunud sõnagi, vaatlesime ainult. Tasakesi liigutas ta oma käes shasmiini oksi ja lähendas aeg-ajalt lõhnavad õied silmnäole, nagu tahaks ta kerget häbipuna varjata. Tähelpanemata võtsin ühest õiekobarast, ei, ühest ainsast õrnakesest õielehest kinni ja kohe peatasid oksad liikumises, nagu kartes, et muidu võib õieleht rebeneda. Kui ma natukese aja pärast pilgu tema poole heitsin, oli tal pää pisut viltu vajunud, õhukesed huuled avanesid ärevale hingusele ja paksud ripsmed varjasid pooleldi suletud silmi, kuhu kippus valguma ärduspisarate niiskus. Unustasin iseenese, unustasin, et õielehekest sõrmede vahel hoidsin, ega märganud, millal

juba terve õie, õiekobara ühes oksaga pihku olin võtnud, sest minusse hakkas valguma sama unelev helevus, mida aimasin temagi seisakus ja silmis . . .

Mõnikord tuli meie juure istuma Anton Petroovitsch, aga kunagi ei püsinud ta kauemaks ajaks, tundes ennast võõrana meie seltsis. Vaevalt sai ta mõne ahtra sõna lausuda, kui meie juba lobisesime oma asjust; olid ju meil ühised elamused, ühised mälestused.

„Ta vaeneke kannatab“, ütles Soonja kord Anton Petroovitschi äraminekul.

„Muusika ei anna rahu“, vastasin mina.

„Mitte seda ei mõelnud ma, vaid Lucie'd“, ütles ta nime prantsuskeelselt hääldades. Ja kui küsida tahtsin, kes see Lucie on, tõttas ta seletama: „Politseimeistrinna, teie tunnete teda? Meil hüüavad teda kõik Lucie'ks“.

„Ah see on tema kannatus!“ imestasin mina.

„Ta kaebanud Anton Petroovitschile, et ta abielu olevat eksitus ja ta elu õnnetus. „Ja ma tunnen enese alles nii noorena“, öelnud ta. Nüüd on Anton Petroovitschil Lucie saatus südamel ja ta murrab pääd, kuidas teda päästa. Aga Cerberus — sellega tähendas ta politseimeistrit ega nimetanud teda mitte lõõtsmoorikuks — on valvamas, et need kaks kokku ei saaks“.

„Lucie Filippovna õnnetu“! imestasin uskmatult.

„Vähe tõenäoline, eks“?

„Neil on ju Siberis hääd hobused“.

„Teile on nad ka neist rääkinud?"

„Kuidas muidu; ühine kodumaa lähendab siin kaugel".

„Teil on ju Soomes mõis, Lucie on aga Baltimaalt pärit, sakslane".

„Mul pole mingisugust mõisa".

„Aga kõik räägivad, et on".

„Mu isal on väike talu ja seegi võlgu".

„Issand, kuidas kõik segi aetakse"!

„See on mu enese süü".

„Mõistan: teie ei tahtnud uudishimulistele otsekoheselt vastata".

„Võib olla."

„Vahest ei ole te soomlanegi"?

„Muidugi mitte".

„Kui kahju! Ma olen Ahot lugenud, ta meeldib mulle väga. Aga mis te siis õieti olete"?

„Tõtt öelda, ma pole midagi", lausun vastusest kõrvale põigeldes. „Häbi on tunnistada, aga isa on mu pääle terve oma varanatukese kulutanud, ilma et ta sellest kunagi rõõmu oleks tunnud. Ma ei kõlba millekski."

Ja nüüd hakkasin jutustama oma koolipõlvest, koolivendadest, suvivaheaegadest, emast, isast, õest. Üllatanult märkasin peagi, et tõtt ebatõega põimin. Ma rääkisin, et mu isa tudike ja et tal talu minu pärast võlgu, aga tõepoolest olen pea ainuüksi poismeest onu kopikaid pillanud ja isa on alles õige tünnakas vanamees (hiljuti võttis ta noore naise); rääkisin, et mu ema elab ja õde surnud, aga ometi on lugu otse ümberpöördud: õde elab ja tal on kaks mudilast; seletasin,

kuidas kõigil minu koolivendadel teatud terake, üdinatuke oli, mis pärastises elus neile kindluse ja julguse andis, kuna mina eneses mingisugust peatust ei leidnud; aga ma pole kedagi enesest paremaks pidanud.

Veel palju muid vipatusi tabasin oma sõnades.

Ka varemalt olen eneses midagi sarnast tähele pannud, isegi siis, kui mul kindel tahtmine oli otsekoheseks ja avalikuks jääda, nagu praeguselgi silmapilgul. Seda tõsiasja meele tuletades, ei saa küsimusest lahti: miks ma küll nõnda talitan? Rahuldab mind tõeline, reaalne elu oma kirevusega nii vähe, et ikka pean ettekujutusele meelevalla andma, et pean luuletama? On siis meeltemängu fantoomid mulle midagi olulisemat kui igapäevased lihtsad tõsiasjad? Aga ometi olen ikka neile teadustele eesõiguse annud, mis küsimusi vastavad mõõdu ja kaaluga. Või on teadusel ja elul teineteisega nii vähe tegemist?

Rääkides aimasin ta silmis, huultes ja ninasõõrmete võdisevas laienemises haletsevat hellust. Viimaks pani ta käe minu käele ja ütles julgustades:

„Peab enese kokku võtma; inimene võib kõik, kui ta aga tõsiselt tahab".

Nõiakellukesena helisesid need ja teised tõsised, elutargad sõnad ta lapselikuil huulil. Tundus nagu üksikute häälikute veerlemine, kuni nad viimaks sulle kõrvu puserduvad kõlavamal küljel. Ja uskuma

hakkasin teda, uskuma hakkasin iseennastki, kuigi oma sõnades leidsin väärteateid.

Ta rääkis püüete ilust ja paleuslikust vaimustusest ning sellest, mis tema küll teeks ja kuhu tema küll läheks, kui ta oma haigusest võitu saaks. Ja mulle selgus, et ta oma lootuseta, pääsmata seisukorda sugugi ei uskunud, ehk ta küll mõnikord seda sõnadega näis tõendavat: olevuskiukestes hingitses unistusist pakitsev elu ja sepitses plaane, millest üks kaasakiskuvam kui teine.

Veel järgmistelgi päevadel kaldusime sellele kõneainele tagasi ja ma aimasin, et tema seda meelega püüdis. Teda vaevas mu räägitud saamatus; ta oleks tahtnud mind tõsta, mulle usku anda oma võimisesse, mind teiseks, paremaks teha, magusust imedes teadmisest, et teda kellelgi eluliselt tarvis läheb, et tema veel kedagi suudab aidata. Aimasin teda sama ainumõtte paelus, milles Anton Petroovitschki siples, haududes mõtteta plaane Lucie päästmiseks. Mul turgatas meele ka see puhas, rõõsk üliõpilane, keda Nadjeshda Pavlovnaga sagedasti näinud: kas temagi ei tee lunastustööd, lootes elustülpinud naist pöörda karskele teele, kuni liha ideaalid hävitab ja lunastaja langeb kavala võrgutaja kenaduste silmusesse. Kõik tahaksid olla teiste lunastajad, iseäranis siis, kui nad oimetuks saanud enese lunastamiseks. Nagu läheneva hukatuse unustamiseks mõeldakse aina teiste pääle, püütakse ainult ilma lunastada.

Aga ilma lunastajaid on juba palju olnud, kui keegi ometi iseenda lunastaks!

Need mõtted tulid mul veel pärastki meele, kui ükskord palaval päeval roosi-devarjulisel pingil istusime, kus kuumendatud lõhn valdas meid imeliku raugusega. Meil oli Jungle Book kaasas ja juhtumisi avasin päätüki loomade jooksust. Soonja nihkus mulle pisut lähemale, heitis pilgu raamatusse ja lausus:

„Ah see! Lugege, ma kuulan, see on imeline".

Ma hakkasin vaiksel häälel pikkamisi lugema. Aga juba mõne lehekülje järel sibeles ta kehas kerge värin ja ta suu seadis nagu külma pärast võdisemisele: veel pisut ja kuula, juba lôgisevad hambad.

„Küll, jätke järele, ma ei vôi enam, see erutab. Tahaks ühes, tahaks lennata iga nelja tuule poole".

„Küllap tuleb kord aeg"!

„Ärge rääkige! Lähme siit ära". Ja kramplikult minu käest kinni haarates lisab ta juure: „Lôhn hakkab pähe . . . ja lugemine . . . hääl . . . aga neist asjust peab vaikima".

Mis oleksin küll sel silmapilgul annud, et teda uskuma panna kord tõesti tulevat aega!

Vaikides läksime kodu poole ja ta harilikust kärmem samm tundus pôgenemisena millegi kohutava eest. Aga kus on peidu-urgas uskmatule ja kes annab varjupaika abitule?

Viimasil päivil hakkas ta kalduma mingisuguse mõistatuslikkuse poole. Silmad tahtsid nagu midagi iseäralist usal-

dada, aga huulilt heljusid harilikud sônad, mis sagedasti hääbusid nukrasse vaikimisse. Ma ei tihanud pôhjust küsida, ei söandanud sääl rääkida, kus oli tärkamas, vôib olla, ootamatuse idu. Aga kui üles tõusin, et minna, haaras ta ajuti lapseliku abitusega kas või mu kuuehôlmast kinni, rabades sônade järele:

„Teie ei lähe veel . . . ei, ei, istuge . . . siia . . . lähemale . . . nõnda". Ja jälle tuksatas huulte ümber võruna salalik mõte, kui ta vaikis mulle silma vaadates.

Eile õhtul ta juurest välja astudes tabasin Laanini ja Anna Ivaanovna rõdul.

„Millal te sõidate"? küsis Laanin juttu jätkates.

„Homme või tunahomme õhtul, nagu telegramm käsib", vastas Anna Ivaanovna.

Äkki tundsin meelekohtades valjenevat tuikamist, jätsin jumalaga ja põgenesin puiestikku.

„Või nõnda'! hüüdsin sääl endamisi. „Ilma et minule sônagi lausuks! Tähendab — kõik on eksitus . . . pettus"!

Ja liiv ragises mu kiirenevate sammude all, kui hakkasin mõtlema, mis on eksitus ja pettus.

12. mai homm. kl. 2.

Ei ole und.

Käin mööda tuba või istun rõdul vaadates, kuidas kärbsed oma laternad vanuval videvikul süütavad ja kesköö lähenemisel kustutavad, vilksatades nõiatuledena, mis hukutamas hiljaksjäänud rändajat rabaaukudesse või kaljukuristi-

kesse. Merel sõidab mööda tuledes valuv aurulaev; ta puhub vilet undavalt, aga ei peata, sest lainetus on vali. Konnad krooksuvad, nagu viidaks hulk poisse oma aega käristitega. Üle oru teiselt mäenõlvakult vilgub üksik leegitsev tuluke ja säält kannab tuulehoog ajuti metsikut, sõjakisalist või jahisarvelist laulu meeste suust, kes on öökorteris põlise sinaari all. Kuu oleks nagu pistetud kauge mäe tippu, kust ta rôôsa unistusliniku ilma üle laotab.

Vahin pimedasse orgu, nagu püüaksin seletada midagi nägematut; kuulatan kohisevaid puid ja ajan kõrvad kümnekordselt kikki, lootes tabada midagi iseäralist ja tähtist.

Oleks nagu kôik üle pää kasvanud. Mõtted tormavad niisugusel hulgal ja kiirusel, et vaevalt suudan mõnd neist üürikeseks peatada. Aga juba on uus asemel, põgenedes oma järeltulija eest. Ajuti pöördub üks või teine mõte muudetud kujul uuesti pääaiju tagasi, nagu oleks ta mõni taevakeha, mis liigub kindlal teel. Ja ikka keerlevad nad ainukese keskkoha ümber, nagu kisuks neid sinna mingisugune tõmbejõud . . . .

Istusin alles laua ääres, kuivanud sulg käes, kui tema sisse astus — tasa, vaikselt, nagu tahaks ta kuulmata minu kõrvale istuda ja lugeda, mis ma kirjutanud. Olin toakinges ja punastes sukkades — miks just sukkade värvi nii selgesti mäletan, ei tea — ja üllatatult temale vastu tõtates lipsas esimest korda mu huulilt tema kuuldes:

„Soonja"!

Tundus, nagu mõistaksin alles nüüd selle sõna tähendust õieti.

Me mõlemad häbenesime, võib olla, selle nimetuse, võib olla, uue ümbruse pärast, kus teineteise ees seisime. Huuled värisesid tal ja ta hingas raskesti.

„Ära väsitas", ütles ta.

„Ehk heidaksite nõjatoolile või . . ."

Ma ei söandanud lauset lõpetada, aga tema oli pilgust mu mõtte lugenud ja ütles naeratades, nagu teeksid talle ta oma sõnad nalja:

„Kui lubate siis asemele".

„Ega te ometi jalgsi tulnud"? küsisin ma, kui ta juba lamas.

„Ei, sõitsin".

„Imelik, et mina tähele ei pannud".

„Ma sõitsin teiselt poolt, ringi, meie omade pärast . . . Kas te ei kohendaks pisut mu jalgu . . . nõnda . . . ja nüüd riiet pääle ka, ikka kipuvad nad külmetama".

„Ehk on pääalune madal"?

„Ei, nüüd on väga hää, tunnen terves kehas . . . näe, kui läheb . . . soo, juba on jalus . . . hakkas rinnast . . . Sõitsin pisut mere ääres, tädi ja Laaninid läksid välja, koskedele, tädi kutsus . . . viimist korda . . . homme sõidame" . . .

Soo, nüüd oli see saladus väljas, aga ma tegin, nagu ei paneks ma seda tähelegi, nagu poleks ma räägitud sõnu kuulnudki; tegin asja paari sammu astumiseks ja tõin endale tooli.

„Ei, ei, istuge siia", patsutas ta käega voodiservale, tahan seda . . . nõnda on hää . . . ah, mul on nii hää"!

Istusin sinna.

Vaikisime.

„Ka kodus on mul parem, kui teie sinna tulete“, sosistas ta pilusilmil.

Ja kui mina ikka alles vaikin mingisuguse sisemise tõreduse sunnil, mille tekitanud teenimata nukrus, kordab tema:

„Homme sõidame. Tahtsin enne veel teie juures olla, mere ääres sõites tundsin seda, tahtsin teie ootamata tulla ja teiste teadmata minna“.

Tunnen, kuidas endine tõredus hääbuma hakkab, aga ometi hõljub veel hinge ümber vinge vine.

„Ikka Schveitsi“? püüan rahulikult ja tagasihoidlikult küsida, aga oma hääles aiman varjatud värinat.

„Esiti Krimmi, sääl saan isa ja vendadega kokku, ning siis edasi — Schveitsi“.

Ma vaatan aknast välja ja lausun:

„Nii siis homme“.

„Homme“.

See sõna heliseb meie huulil nagu kuskil võlvialuses. Tahaksime rääkida, nagu seda varemalt teinud, aga ei leia ütlusi ega mõtteid. Ikka kipub korduma üks ja sama sõna: homme homme . . .

„Teie olete täna iseäraline . . . võõras“ . . . lausub ta vaikselt, areldi.

„Kuidas nii“?

„Ei tea, aga ma kardan, nagu oleksite pahane“.

„Kurb olen“.

„Et ma sõidan“?

„Ka see ja“ . . .

„Ja veel midagi muud . . . Eks? Aimasin kohe".

„Oleksite võinud varemini öelda".

„Ah sellepärast! Ärge olge pahane, ma tahtsin ju öelda, aga ei saanud, ei osanud. Te nägite isegi, et tahtsin . . . Aga iga kord tuli ärdus . . . olen kord juba niisugune. Olge täna hää! Tulingi sellepärast, et te ikka minu vastu hää olete olnud. Andke andeks" . . . Ja ta sirutas mulle oma käed virvendavil silmil, mille pilgust aimasin, et kogu ta olevus oli ainult palve ja ta raskendatud hingamine tagasisurutud ohkamine.

„Te kirjutate mulle"? ütlen hellemalt ja hakkan mängima ta pikkade, nõtkete sõrmedega, mis tunduvad nii painduvatena, et neid võiks palmida vinnutatud pajuvitstena.

Ta ei vasta mu küsimusele, vaatab ainult raugel, joobnud pilgul mulle otsa, nii et mu silmis virvendama lööb, ja vaikides surun ta sõrmed huulile. Aga tema kätes tunnen vaevalt märgatavat tõmmet, mis nagu kutsuks, meelitaks. Suudlustega katan ta käsi, randmeid, käevarsi, ta hõredaid riideid, mis varjavad tuksatavaid õlgu, tema raugesti avanevaid huuli, kuni ta hingeldades meelitaval etteheitel kurjustama hakkab ja ennast vabastada püüab.

„Te lämmatate ju mu ära", saab ta hõõgvel sosistatud.

Tundes otse kehalist valu ta sõnadest, hakkan teda suudlema, vaevalt puudutades ta paotatud huuli, petlikke roosipalgeid, silmi, ainult ripsmeid. Tunnen teda

õnnest naeratavat kogu olevusega ja aiman, et ta on mulle lõpmata hää. Enesele ootamata hakkavad mu huuled sosistama mingisuguseid joobnud sõnu, mis esiteks mu enesegi kõrvust kerge kohinaga mööda vilksatavad, kuni viimaks märkan ütlusi:

„Tahaksin sind näha . . . nagu sa oled. Sa sõidad ju homme . . . alatiseks . . . me ei saa enam kunagi kokku . . . tahaksin sind mäletada . . . kõike . . . tervelt . . . Seda ometi võib? kas? eks? lubad? jah?"

Aga ta ainult hingab raskelt, ta vaene rind võitleb õhupuudusega ja avatud huuled ei saa ainustki sõna räägitud. Kui ta silmad üürikeseks paotab, tunnen sääl häbelikku naeratust ja mu käsi hakkab ta liikmeid vabastama kattest.

„Ma ei tohi ju ennast äritada", kuulen nüüd lihtsat vabandust, aga see ei pista mulle aru pähe ega lahuta meeleuima, sest ikka alles katan teda suudlustega ja sosistan õrnu, kurbusest vettinud palvesõnu, kuni temas vähemgi vastupuiklemine raugeb.

Kui mu käsi nõutuses peatama jääb, kurdan nagu andeks paludes:

„Ma ei mõista ju . . . ei tea, kuidas see käib".

Pisut märgatavalt tuksatab ta näos naeratus ja ta tõttab mind hädast päästma, jättes mind pärast jällegi enese hoole, sest minu puutumisest tunneb ta iseäralist magusust, joovastavat õrnust. Mitu korda peab ta mulle appi tulema ja iga kord, kui mu suu abipalvet sosistab, tuk-

satab kogu ta keha, nagu mõistaks ta, mis see tähendab, et ma ta kehakatte saladusi ei tunne.

Ei tea mispärast, aga kurvaks sain, väga kurvaks, kui vaatlesin neid suletud silmi, värisevaid huuli, petlikult hõõgavaid palgeid ja ihuliikmeid, mis kui elevandiluust voolitud saledaks, nõtkeks. Ärduses langesin aseme ette põlvili, söandades ainult huultega puutuda tema võdisevaid jalgu.

„Sul on külm“, lausun nagu vaikust kartes.

„Ei“, vastab ta suletud silmil.

Nagu ringutama valmistades tõstab ta käsi, aga ainult minu järel ulatavad nad, kuni võivad end mässida mu kaela ümber.

„Tõsta mind“, sosistab ta siis.

Aga kui ma ta sülle võtnud, sirutab ta liikmeid lapsena, kes ema põlvil istumisest tüdinud ja põrandale kibeleb roomama ja katsuma, kas jalad juba kuulavad sõna. Ettevaatlikult lasen ta jalule ja langen nagu imestuses või aukartuses ta ette maha, tihates ta poole vaevalt tõsta silmi. Ta aimab mu vallatud vaimu ja rõõmustades selle üle astub ta mõne painduva sammu, nagu tõuseks tal korraga tuju mu ümber tantsima hakata, et näidata mulle oma raugenud lihaste liikumist. Aga ta samm läheneb minule ja ta kumardab, mind suudeldes otsaette, kuna ma ta huuli kuulen lausuvat:

„Mu hää, mu armas“.

Ja ma tunnen ta sõnadesosinat kui tuleleeki ning ta puutuvaid sõrmeotsi

pildumas sädemeid. Joovastav surin voolab läbi keha ja meelteuim tõuseb segaduseni. Sirutan käsivarred, et nendega ahmida ta niudeid, ulatan huuled ta nagu arenemises peatanud rinnamuksude poole. Aga ta kehas vilksatab kartlik tuksatus ja pisut eemale nihkudes kumardab ta veel kord minu otsaesiseni, seda suudlusega puutudes, kuna ta suuril, targul silmil ütleb:

„Kunagi ei tohi need imetada".

Ja ma kuulen ta häält, mis oleks nagu tuulehoo kantud eksija hüüe või uppuja viimne kaebus — inimeste, jumalate, kogu ilma poole. Ma näen suu ümber nukrusvôru, mis mangumas minus mälestusi. Isegi siis, kui ta oma alabasterliikmeid hakkab katma hiljuti võetud riietega ja naeratust ei saa tagasi suruda minu oskamata aitamise üle, arvan ta huulil nägevat mingisugust tuttavat nukrusviiru. . .

Viimaks lamas ta endiselt kaetud jalul mu asemel, silmis nagu küsimine ja palve. Aga ma ei osanud muud teha kui ta külmi sôrmi suudlustega soendada. Tundus, nagu oleks ta silmadelt tômmatud hiljutine loor, nagu oleks ta imelisest unistusilmast äkitselt sattunud igapäevsusse, kus on kidurdajad haigused ja laiad mered ning kauged mäed, kuhu ta peab sôitma. Näib, nagu môistaks ta korraga seda kohutavat, meelisegavat hirmsust, seda looduse môtteta, hullustavat mängu, mis paneb vôdisema vähemagi kehakiukese unistuses ja igatsema kedagi teist lunastusena ka siis, kui sult vôetud rahulduse lootus ja kui sulle

kaasa antud ka pühamatele, unustavamatele elu silmapilkudele varitsev teadmine, et ei vôi, ei tohi olla igatsetu, ihaldatu oma vast kunagi. Huultes tômbleb, nagu tahaksid nad avaldada pilguvirvenduse salavalu, aga ei – nad ainult tuksatavad suudlusel, nagu oleks neil juba nutt varaks.

Ah, kuidas suudleksin kohutavad valeroosid su palgeilt ja kuidas teeksin, et ikka juua su silmade vadet!

Su silmade pruunikast viirust ei jaksa oma pilku lahti kiskuda ja su hinguse puutumine niriseb mul läbi keha.

Sa silitad mu pääd ja su nääpsukesel suul mängib unistav naeratus, mida himustan kui viina, mis tuleb kaugete mägede orgudest.

Oi seda hääle sulavust, oi seda pilkude nôidlikkust, mis mind ära teevad kauaks ajaks!

Oi seda ôndsuse valu, oi seda kenaduste magusust, mis hingele haigust annavad mitmeks päevaks.

Tead sa, et su rinnal on ihumärk, mille suudlemiseks himu ei lôpe ega lôpe?

Tead sa, et su rindade pääd on kui koidikul päikse karratud lumised mäetipud, kuhu tôttavad mu igatsused?

Ja ometi — nägid sa, et mu meel sinu läheduses ärdaks läks ja hinges pakitsesid pisarad?

Mõistsid sa, et sind kui tedrepojukest tahtsin huulile tõsta ja palaval hingusel sussutada? . . .

Uuesti joovastume teineteise lähedusest, aga sellest joovastusest nõrgub sele-

tamata nukrust, mida tunneks nagu kogu keha, ja tummaks jääme oma ärdas meelteuimas, kuni ta mingisuguse mõtteassotsiatsiooni kaudu jõuab sõnadeni:

„Nüüd hakkad sa uut elu, võtad jõu kokku; sinust peab midagi saama, pea meeles — mina tahan seda. Lubad sa“?

Esiteks ei mõista ma teda, aga siis turgatab mulle meele mu luuletatud saamatus, mis oleks nagu muutunud tõsiseks, ja ma tõttan talle tõotama uut elu, uut jõudu, püüdmist.

„Ma tõotan, ma vannun . . . kõik, kõik . . . mu tibatilluke . . , mu“ . . .

Ei mäleta, mis rääkisin, aga ma tean, et rääkisin, nagu ripuks selle küljes kellegi elu, hingeõnnistus. Tema aga tahtis naeratada ja ta käte puutumine muutus emalik-hellaks, kui ta nad mu meelekohtadele pani, et lähendada mu huuli suudlemiseks.

Lahkudes laseb ta silmad toas ringi käia, nagu tahaks ta iga asjakest jäädavalt meele panna ja lausub:

„Siin on ilus“.

„Rõdul on veel ilusam“, vastasn ma ja viin ta sinna.

„Ai, kui lähedal“! imestab ta, nähes lumemägesid piki küpressialleed.

„Mine või praegu liugu laskma“, vastan talle, ja korraga tundub, nagu mõistaksin, miks ma laste mängu üleval mäenukil nii hääl meelel vaadelnud.

„Jah, mine või liugu laskma“, kordab ta vaikselt ja kurvalt ning lahkub rõdult, nagu pelgaks ta siin midagi.

Tahaksin teda koju saatma minna, aga tema hoiab mind tagasi, nagu sooviks ta täna mind näha ainult siin toas, selles ümbruses. Jumalagajätmisel toetab ta enda tapuvarrena minu najale, peites oma pää mu hõlma ja jättes juuste lõhna mu riietele. Rammestuna, raugena andub ta minu viimistele õrnustele, aga ta õndsalikul naeratusel arvan nägevat ta suu ümber hiljutist nukrusviiru, mida ei saa ega saa unustada.

„Homme siis . . . ma ootan", lausub ta ennast minu kätest vabastades.

„Homme", vastan talle suudlusega.

Aga kui ta oli ära läinud ja kui kogu tuba, ka mina ise, näis lôhnavat ainult temast, seisin keset pôrandat ja tammusin, urgitsesin pääajus ta huulte nukrusvina järele, meele tuletades, kus küll enne olin näinud seda ôrnusvalust nôretavat kurba joont. Ja äkki seletasin vaevast ja kannatusest kortsunud nägu, auku vajunud nukraid silmi ja kuivanud, kahvatanud huuli, mille ümber piirles täna nähtud viir. Aga see oli juba ammu, aastate eest, teistel tingimustel, teises ümbruses. . .

Olin paha teinud ja isa tuli mind vitsaga karistama – triibulisi tegema, nagu ta ise ütles, sest muid pükse ma veel ei kannud, nii väike pidin alles olema. Ema sundis mind andeks paluma, „pai isa" ütlema, aga ma ei võinud, ei saanud, kui isa käes nägin vitsa ja silmis torkavat kalki helki. Pugesin ainult ema ligi, peites end ta riietesse, ja ta võttis mu sülle, püüdis mind katta oma paljaste käsivar-

tega (ta oli käised kôrgele üles käärinud ja käed sooja vee ja seebiga pesnud leiva sõtkumiseks), kui isa vitsa tõstes käskis mind maha panna. Aga kui ema mu katmata jalgu veel paremini püüdis varjata, vingus vits ja rapsas paljaid käsi ning jalgu — üks, kaks, ah, ma ei mäleta mitu korda! Mäletan ainult, et karjusin ja et ema mind vaigistas, näidates oma käsivarsi, mida katsid punased, verevad vöödid.

„Miks sa ei palu, sa näed isa on kuri", rääkis ta, „nüüd ei saa ma enam ise leiva sisse minna, pean tüdruku ajama, jätab jällegi jahutükid taignasse".

Ja ta huultes tômbles midagi, mis tahtis saada naeruks vôi nutuks...

Seda mäletades langes mu pää longu ja nii paljugi hakkas paistma uues valguses. Aga neid kustunud silmi ja tuttavat joont kandvaid kahvatanud huuli ei olnud enam; juba ammugi olin nad maha matnud, nagu õnnelikuna, et nad eluvaevast pääsnud. Nüüd seisis jälle kõik elavalt silme ees, aga ma ei saanud aru, kas nägin ema või kedagi teist; tundsin ainult, et midagi armast ja õrna igaveseks kaduma on läinud. Keha hakkasid kiskuma kramplikud tômbed ja käsi ringutades puhkesin nutma. Aseme ette langedes, kus ma suudelnud ta värisevaid jalgu ja kus ikka veel tundus tema ihu puutumine, nuuksusin jõuetuna, murtuna. Oli see môni eelaimdus või rahuldamata joovastus? Või leidsin alles nüüd ema kurtmiseks pisaraid? Ma ei tea, tean ainult, et nutsin, nuutsusin

ja aseme eest alles siis tõusin, kui teenija einet tuues ukse taga koputas.

„Issand halasta"! hüüdis ta sisse astudes.

„Ema surnud", vastasin talle, langesin asemele kummuli ja uued krambid vapustasid keha.

12. mai lõunal.

Enne päikesetõusu valdas mind raske uneleitsak: ärgates tundsin rinnas rõhumist, nagu oleksin luupainaja tallermaaks, ja keha oli üleni märg. Riietusin ruttu, kärsitult, ülepääkaela ja tõttasin randa, kus Laanini tabasin.

„Kas te M-lle Piraatovat vaatama ei lähe", ütles ta, „tal oli öösel verejooks".

„Kopsust"?

„Kopsust".

Rinnas tundsin tarretust, mis valgus kogu kehasse, hangutades ja kangestades liikmeid. Puud oleksid nagu valjemini kohisema hakanud, nii valjusti, et ma Laanini sõnadest aru ei saannd, kui ta rääkis tõsisest hädaohust, telegrafeerimisest ja rahust, segamata rahust.

Varjuna, nagu unenäos kobasin mööda laia kivitreppi teisele korrale ja koputasin sääl tuttavale uksele — tasa, tasa. Avama tuli Anna Ivaanovna nutetud silmil.

„Te teate juba"? küsis ta vaevalt kuuldavalt, kuna ta ise kikivarvul koridori astus ja ukse oma järel sulgus.

„Laanin rääkis", vastasin.

„Ta küsis teid mitu korda. Nüüd uinus teine silmapilguks, uni ehk kosutab. . .

Issand, et ma just eila pidin välja sõitma“! hakkas ta hädaldama. „Minu äraolekul oli ta ju mere ääres käinud; vististi külmetas ta sääl, tuul tõmbas läbi“. . .

Ja ta kahetses ning haletses iseennast, hädaldades, mis küll Soonja omaksed nüüd ütlevad. Et aga verejooks raske olnud ja haigel elulootust vähe, see näis kõrvaline asi olevat. Soonja surm oli loomulik, iseenesest mõistetav, looduse õigustatud tõsiasi, aga miks pidi ta nõnda tulema, et Anna Ivaanovna südametunnistuse piina kannatab ja et ta lähedate silmist loeb ehk tumma etteheidet? Sure, aga ära riisu teiste, eriti vanade rahu, sest neil on vähe aega üle jäänud, mispärast iga silmapilk kallis. . . Ah! iga ta sosistatud sõna kõhises mao susinana mu kõrvus ja paisutas minus sappi ning viha. Kui ometi kellegi nägematu käed ta oleks lämmatanud, et ta oleks pääsenud kurdetud hädast, vaevavast südametunnistusest! . . .

Tahtsin tuppa, haige juure, aga Anna Ivaanovna ajas nagu loomusunnil hirmunult käed ukse ees laiali, et minu eest teed sulguda.

„Arst ei luba, kardab erutamist, mitte kedagi ei luba ta. Peab mõni aeg ootama, kuni näeb, missuguse pöörde haigus võtab. Homme, võib olla, tulge homme, tulge ka täna õhtupoolikul, tulge ikka meid vaatama“ . . .

Pöördusin ümber, et minna, sest ma tahtsin kas temaga või üksi olla, teiste lähedus, nende hääl, sõnad, pilgud, hinguski tegi mulle otse kehalist valu. Aga

Anna Ivaanovna tuli minuga mööda koridori kaasa ja ikka jutustas, seletas, hädaldas ta saladuslikult vaiksel häälel, nagu tahaks ta midagi varjata või nagu pelgaks ta kedagi. Ma ei kuulnud ta sõnu, liig palju oli mul oma sisemusega tegemist.

Trepil kohtasime kedagi vana härrat, keda Anna Ivaanovna mulle kui arsti tutvustas, kes paari päeva eest Moskvast siia puhkusele sõitnud ja nüüd M-lle Piraatova ravitsemise eest hoolitses.

„Kuidas on?" küsis ta Anna Ivaanovnalt.

„Magab", vastas see.

„Väga hää, siis astun natukese aja pärast uuesti sisse", lausus arst.

„Jah, paluksin väga", rääkis Anna Ivaanovna ja hakkas hädaldades kurtma: „Mis see ometi on, et see häda just noori võtab! Ja andekaid! Nägite seda noortmeest, Anton Petroovitshi, ka temal pole ju lõpp kaugel."

Vanahärra kehitab õlgu ja lausub siis alistunult ja elutargalt:

„Mis parata, ikka on see nii: vaimukad, võiks öelda paremad, peenemad, õrnemad, suursugusemad jäävad võitluses elu eest alla. Nad tahavad liig palju ja neilt nõutakse veel rohkem, nõuavad just need, kes neid armastavad". . .

Viimaseid sõnu kuuldes otsisin trepi käsipuielt tuge, sest süda tegi äkki haiget ja jalus tundsin nõrkust. Vanahärra rääkis veel edasi, aga seda tabasid mu kuulmed enam mehaaniliselt kui teadlikult.

„Erk hobune jookseb jalad vigaseks," jatkas ta, „laisk aga viib oma õmbikud tervelt mulda. Just neid paremaid, suursugusemaid peaks kaitsma, just nende vastu peaks vähenõudlik ja hell olema, aga loomakaitsjadki näevad ikka kõige pealt laisku, sest neid piitsutatakse".

Rohkem ei ulatanud mulle vanahärra sõnadest kõrvu, sest tummalt, endale aruandmatagi tuigerdasin mööda treppi alla ja läksin puiestikku. Kuulmeis ja keeleköidikuis tammusid mul muljuvad sõnad:... „nõuavad just need, kes armastavad". Arvan, et ma neid sõnu endale valjusti kordasin, sagedasti kordasin, kui kõndisin tundide kaupa rannal, roosipuuteil, mäenõlvakuil, rannarihval, isegi ei tea, kus just, aga ikka nõnda hiilides ja vaarudes, et paistaks puie vahelt tuntud maja nurk, katus, tuntud aken, glütsiinidega varjatud rõdu või midagi muud, mis kõneleks igatsevale pilgule ainsama lähedusest.

Valgusest sai pimedus, pimedusest uuesti valgus, aga minu silmalaud et leidnud puhkust, ikka olin jalul, ikka soigusin piinavais mõtteis ja vaevavais elamusis.

Vahetevahel kobasin mööda tuttavat ja armast treppi üles, aga sääl tõrjuti mind ukse alt tagasi, soovitades tulla pärast.

Vaevalt andsin endale aru, kui kaua see nõnda kestis või missuguses järjekorras kõik sündis, aga ometi näib mulle, nagu oleksid minu tolleaegsed mõtted ja elamused ajahambale vastupidavasse metalli raiutud, nii selgeina seisavad nad ikka veel minu ees.

. . . .

Kogu kehas tundsin, tumedat soiguvat valu, nagu oleksin seest kui ka väljaspoolt kaetud ponduvate paisetega. Alguses oleks nagu ainult veidi soe, aga soojus muutub kuumuseks, sähvatades ajuti tsuskava tuksatusena, mille paika ei saa kindlaks määrata. Vahetevahel niisutan külma veega huuli, lootes sellest karastust ja lahutust, aga ikkagi pakitseb endine valu ja paisuvast soojusest saab piinav kôrvetus, mis näib täitvat õhugi, kogu ümbruse. Aineti vahtivad silmad tunneksid nagu raskete tursunud laugude leeki ja virvendavas pilgus lööb vôdisema kauguste sinetav kuma.

On mul kahju? Nagu poleks. Olen ma kurb? Nagu mitte. Südametunnistuse-piin? Ei tea! Ainult haruldane tühjus on rinnas ja see rõhub tinaraskelt; rinnas on ükskõiksus ja see teeb oimetuks; sääl on külm lootusetus, mis hukutab hulludele mõtetele, sest hing on välja pigistatud, ainult pääaju on omal paigal, töötades suuremas rahus.

Ah seda pääaju, ah seda halastamata mõistust! Harutihti olen sinust kui uppuja õlekõrrest kinni haaranud, aga paljuke oled mind aidanud elu raskematel silmapilkudel? Eks ei ole sa nüüdki vääramata tôestustega juba nii mitu ja mitugi korda väidanud, et südametunnistuse-piin on pôhjendamata ja kurbus asjata, sest mis tähendab ilmalaotuses üksiku inimese elu? Eks ei pea kôige tervemadki päev hiljem või varem surema ja mis maksavad igaviku ees môned päevad,

aastad, aastatuhandedki? Absoluudi ja igaviku ees on ilm ja inimene naeruväärt tühised asjakesed.

Aga ometi — miks ei oska sa rinna tühjust millegagi täita, miks ei oska sa sinna midagi asetada, mis avaldaks elumärki? Võimetu mõistus! Iga elustuskatse lõpeb nurjaminekuga ja tühjuse surnud vald kipub võtma ikka laiemad piirid. Esteks tahtsin randa minna, aga hirmunult pöörsin teerajalt tagasi: rooside närvastanud lõhn näis rippuvat õhus ja tuulepuhang ei leidnud puulehtist pääseteed.

Pärast läksin uuesti — aga ikka sama. Ei tukkunud ainult lõhnatiine õhustik, vaid ka kõik muu mu ümbruses ja minus eneses. Kõik soiub. Mul hakkas tundmus, et asjata jala jala ette tõstan — ei saa ega saa edasi, tammun paigal. Ja endamisi harutan: mis on edasijõudmine ja mis paigalpüsimine, mis tähendab, et sammu sammu järele mõõdan tolmusel teel? Kas tahan kuhugi jõuda, kas oodatakse mind kuskil või otsin kedagi? Ei, mind ei oota keegi ja mul pole keegi vajaka. Aga kuhu siis nõnda jõuan? Kas jõuan üldse kuhugi? Kas võib edasijõudmist olla, kui puudub eesmärk? kas on liikumisel väärtust, kui pole sihti? Kuigi välguna ümber maakera vilksataksin, aga kui teeksin seda otstarbeta, kas oleks sel siis tähendust? Maakera on ju ilmade laotuses pisitilluke suurus. Isegi kui ühes mõttega võiksin sähvatada mööda virvendavaid valguskiiri kuuni, päikseni, kaugemate tähtedeni, mis oleksin sellega võitnud? Oleksin lõpust

niisama kaugel, nagu siin maakeralgi, kus tuimalt surisevat jalga tõstan jala ette. Olen roomav maoke, — olen siledaks ihutud kivike rannarihval, mida liigutavad lokslevad lained või rudjub käija jalg; olen kahisevais lehteis nuttev tuuleke, mis ei tea, kust tuleb või kuhu läheb või miks ta peab püsimatult tõttama kord merelt mägedele, kord mägedelt läbi orgude merele. Mõtteta on teadvusega liikuda, kui on kadunud eesmärk.

Aga mis ajab mu siis välja, mis tekitab tundmuse, nagu jõuaksin liikumisega kuhugi, mis immutab petteaimduse pääaiju, nagu läheneksin mingisugusele otsitud või otsimata lõpule? Ma ei leidnud vastust ja nõutult seisatasin kõrgel rannaserval. All sädeles, kiirgas meri. Pikas reas lendasid pardid veepinnal läänest idasse, laskusid ajuti merre, nagu tahaksid jahedas vees oma sulgi niisutada, tõusid siis uuesti õhku ja kadusid viimaks silmapiirilt. Aga endistele järgnesid teised ja minejail ning tulijail ei näinud lõppu. Hakkasin neid lugema ja lugesin kuni saja neljakümne seitsmeni, aga läänest tulev mustendav rida saatis ikka uusi ja uusi lendajaid silme ette. Millal lõpeb küll rodu? küsisin iseendalt ja jätsin lugemise. Ja siis turgatas meele, et Must meri on ju ümargune ning pardid võivad mööda kalda äärt ringi lennata ja mina, kes ma ainult ringi üht külge näen, ei jõuaks kunagi lõppu oodata ega lendlevate partide arvu üles lugeda. Ja ometi oleksin tahtnud lõppu näha, sest lõpu olematus ähvardas pää-

aju sama eluta seisakuga, mida tundsin rinnas ja aimasin ümbruses. Nõutult istusin pingile ja jäin tuimalt enese ette vahtima, unustades ruumi ja partide lennu. Kui aga mõne aja pärast silmad uuesti merele heitsin, oli pardirida kadunud ja särgavat pinda ei seganud ainuski vari. Eemal paistsid küll mõned purjed, aga need olid valged ja õhksed nagu inglitiib ning nendes mängisid vôidu lainete sädelus ja päikse-kiirte kiirg. Ja ma tundsin rinnas ootamata kergendust, meeltes ihatud rahuldust ning pääajus välgatas selitav mõte: mõistsin, miks eesmärgita paigast paika liigun ja miks nii tungivalt ootasin pardirea lõppu.

Samm sammu järele astudes ei tahtnud ma tõepoolest kuhugi jõuda, vaid tahtsin ainult aega võita, tahtsin hommikust lõuna ja lõunast õhtu teha, tahtsin lühendada päikse tõusu ja loode vahet. Ka ei lugenud ma merel selleks parte, et teada saada nende arvu — mis puutub minusse merepartide lugu? — vaid iga linnuga särgaval veepinnal ühendasin pimeduse ja valguse vahelduse, päeva ja öö, muutliku, kuid siiski samaks jääva aja, millest iga loetud pardiga tibatillukese osa hävitasin. Isegi nüüd, kus neid ridu paberile krabistan, tundub, nagu poleks mul tungi oma mõtteist mõnele teisele aimu anda, nagu poleks mul püüet neid jäädavamaks teha kui kõndija jälg tuiskavas lumes või laeva sõidujuga vahutavais laineis. Mul pole kedagi, kelle kaasteadmine mind huvitaks, mul pole ka midagi tähtsat, mis alal-

hoidmise väärt, kirjutan ainult seks, et aega viita, aega võita.

Ruumilt ajani jõudes oli mul alguses hää meel; oleksin nagu mônesugusele tüütavale ja tuikavale küsimusele vastuse leidnud. Aga varsti avan ka siin lõpmatuse ja hakkan pääd murdma piiride üle, arvates ainult piirides leidvat elumõtte. Piiride leidmatus teeb mu uuesti kurvameelseks ja rinna tühjuses tunnen pitsitust, mis mu nagu kitsukesse auku libistab, kus vähemgi liigutus vôimatu. Sirutan lõtvu käsi, tahtes nagu oma asukohta avaramaks suruda vôi sõrmeotstega küünida rõhuva lõpmatuse piirideni. Naeruväärsena tunduvad ajavõitmise katsed, lapselikult kergemeelsed on pääaju tarkused, kui soiguv õhetus piinab keha. Mis annab kella tiksumine, mis toob päikse tõus ja loode, kui on ikka sama hôôgus, ikka sama tukslev valu, olgu aeledes uneta asemel või säält tõustes kibedail, pondunud silmil? Ehk lendavad pardid ometi ringiratast ümargusel merel ja asjata loodan mustendava rea kadu? Ehk peatavad nad praegu ainult üürikeseks ja algavad siis uuesti ringlendu, lennates kevadest sügiseni ja sügisest kevadeni? Võib olla, lendasid nad nõnda mullu, tunamullu, saja aasta eest, püramiidide ehitamisel, templite raiumisel India kaljudesse, pimedal esiajal? Ja nõnda poleks algust ega lõppu. Ehk mis tähendab algus, kui puudub lòpp? . . . Alguses lõi Jumal taeva ja maa . . . Aga kes lõi alguse? Mis oli enne seda? Ei, ei! Algus pidi

enne kôike olema, algus pidi juba siis olema, kui polnud inimest ega jumalaid; siis pidi ajarüpp raskejalgseks jääma ja maha saama ilmadega ja kôigega, mis roomab ja siblib, lendab ja ujub. Aeg on sünnitajate sünnitaja, aeg on loojate looja ja ta kulumata hammas pureb viimsed luud. Hoidke endid, püramiidid, värisege kivised jumalad kaljustes templites, kõikuge graniitsed mäed, sest aeg astub vääramata sammul! Mina aga, inimene, kui ma enam kuskilt pidet ei leia, kui saab pilkeks igasugune trööstisôna, kui vintsutab mind tundmata jôud, nagu oleksin laastuke voogaval veel või kaeralibleke tuulisel rehealusel, tõttan sinult abi otsima, sa kaastundeta, tüütav, nukker aeg!

Rannaservalt läksin sügavamale puiestikku, et ehk sääl „surnuks lüüa“ peatanud aega; otsisin mulle ükskõikseks jäänud inimeste seltsi, et nõnda liikuma nihutada viivude rattaid. Aga kui Laanin hakkab rääkima oma naisest, kes käib tema salaja usutamas arsti elujôulise sigivuse pärast ja kes ei tihka oma saladust varjata, kui ta kuuleb lootust-andvaid teateid, vaid tõttab hingeldades, häbipuna palgel, kuulutama mehele rôõmustavat uudist, — tunnen ma veel piinavamalt mind ümbritsevat seisakut: kôik liigub, ainult mina tammun paigal. Ja ma pôgenen Laaninist, nagu oleks ta mu kuri südametunnistus või siunatud võitmata pahede meeletuletus.

Anton Petroovitshiga kokku puutudes ja ta hõõgel kilavaid silmi nähes loodan

säält lausumisi, mis rebestaksid nõiaringi ja vapustaksid pää soiguvast tuikamisest; aga tema hakkab kaudseil sõnul rääkima Lucie Filippovnast, sellest arvatavast kurduvast hingest, kel pole päästjat. Tunnen, kuidas ükski kannatus minus vastukõla ei leia, kuidas mingisugune kaastunde-laju minu hingeni ei küüni, ja mul tõuseb tahtmine teda riivata, talle haiget teha.

„On teil ta aitamiseks küllalt raha?“ küsin.

„Me teeksime tööd,“ vastab tema.

„Olete teie nii terve?“

„Küll paranen.“

„Aga kui ei?“

„Paranen tingimata ja minu varal saab ta hakkama; esimesed sammud on rasked, kuid siis . . . siis mäletab ja tänab ta mind kogu eluaja“.

„On see nii tähtis?“

„Kuidas nii?“ küsib ta arusaamatuses vastu.

„On see nii tähtis, et ta teid mäletab?“ kordan küsimist. „Kuigi ta terve eluea teid mäletaks, kas on see siis nii pikk aeg, et sellepärast midagi teha, liiatigi veel riskeerida maksab? Eks ole need mõned viletsad aastad naeruväärt väike silmapilk igavikus? Ühes ainukeses teie loodud akkordis aga peitub ehk igavik?“

Ta vaikib ja mõtleb; ta ei mõista hästi, mis ütelda tahan, aga ta rinnas idaneb juba kahtlus ja ta pääajus tuikab tegevuse tühjuse aimdus. Ja nagu poleks mul sellest veel küll, ütlen talle:

„Ehk võin teid aidata?"

„Millega?"

„Rahaga", vastan otsekoheselt, aga tunnen, et mu häälekõlas midagi vaevalt märgatavalt heliseb, mis tahaks nagu meele tuletada vana võlga. Anton Petroovitshi silmis surtsatab ja tema suunurkades tõmbleb valus joon ning juba lähemal silmapilgul lahkume võhivõõrastena, kuna tema mulle jahmatanud pilgu mälestuseks jätab . . .

Lähen lõhnavatele roosipuuteedele, istun varjulistele pinkidele, aga sääl sosistab minevikust ja mälestustest iga asjake, mida puutunud loiud liikmed või vaadanud kustunud silmadki, ja tardunud rinnal põgenen paikadest, mis kõnelevad t e m a s t.

Püüan oma silmalaud ja kõrvaluugid matta kõige elutseva eest, sest see tuletab meele liikumise ja aja; aga siis lööb pääluus helisema mingisugune hääl: see on midagi tolletaolist, nagu tuletukid teevad, kui nad tsuskavad sinaka, harakasule karva leegi vingudes eemale õhku. Algvingumine laieneb, omandab maisema, tabatavama varjundi, meele tuletades juba üksikult helisevat kandlekeelt, mida kogemata puutunud lendav kärbes. Aga kuula, esimesele keelele hakkab vastama teine, vaikselt, vaikselt ja tumedalt, mitu oktaavi kõrgemalt, kostes nagu päälae kummilt. Hääled teisenevad ja paisuvad, kuni nad kokku sulavad ühiseks heliks. Nüüd märkan, et nendest mingisugune viis hakkab harguma, lihtne, tuntud viis, mida ma

juba ammugi kuulnud ja mil peaksid olema vastavad sõnad: ja ma püüan neid sõnu meele tuletada, ajades mälestuste ummistunud radu. Mul on aimdus, nagu oleksin neid sônu millalgi ammu kuulnud, vististi varases lapsepôlves. Võib olla, laulis neid ema, võib olla ka õde enne meheleminemist, kui tal vaheldusid vallatuse ja nukruse hood. Siblin ja otsin mineviku korratus virnas, püüan järjekindlalt kõiki elusündmusi hoolega silmitseda, aga varsti märkan, et mälestused tammuvad mingisuguses nõiaringis, pöördudes ikka algpaika tagasi, nagu leegitseks nende ees rabas uitlev pettetuluke, mis neid eksitee-urgastel ümber talutab. Lõpuks puutuvad mu kuulmeid sõnad: „ei tohi ärritada“, aga viimane sõna jääb i's pooleli ja ainult mõttes teda täiendades mõistan, mida öelda tahetakse. Ja iga kord, kui seda pikka venitatud ja vinguvat i'd kuulen, ruttan poolitatud sõna täiendama, et sekski korraks lahti pääseda kõrvadesse tükkivast tüütavast häälikust. Nagu ütleks keegi vaga palvetaat laulusõna ette, mida ta lõpetada ei malda, kartes, et keegi teine enne teda laulma võiks hakata.

Aga ei poolitata ainult sõnu, vaid ka arenev ja paisuv viis katkestatakse. Helisevad keeled pöörduvad ikka ja jälle hakatud algusele tagasi, nagu piinaks mind mõni tönts õppija, kes ei saa ega saa edasi paarist esimesest noodist. Kärsituse närituna tahaksin põgeneda selle helina eest, aga siis kuulen resigneeritud häält rääkivat:

„Jah, nii see on: mängime mis mängime, laulame mis laulame, rahul pole sa ikkagi."

Ja nad ütlevad sõna ning plõnnitavad, plõnnitavad ning ütlevad sõna — hakkavad, peatavad ja hakkavad uuesti ning ikka jääb viimane sõna pooleli ja i venib lõikavaks vingumiseks. Ainult õhtul, kui tule süütan ja asemele heidan väsinud, roidunud liikmeid sirutama, tundes pääpatja alles lõhnavat ta juuste puutumisest, ja kui võtan väikselt laualt ainukese raamatu, Jungle Book'i, kust mu silm otsib nôrga küüne vajutusi, — vaikib üürikeseks pääluust tüütav undamine. Aga juba varsti kuulen uuesti esimesi tõmbeid, mis valjenevad, kuni kõlamas endine viis ja endised poolitatud sõnad, mil pole lõppu. Nagu sepitsetaks mingisugust helide mosaiiki, mille iga jaoke langeb pääajumerde vaikse sulpsatusega, laiali pildudes silisevaid piisku. Ja helisedes näivad kuumenevat keeled ning nende palavad võdinad nirisevad rinnakoopasse, mis kütab lõõmavaks kogu keha — läbi öö, läbi päeva, vahetpidamata, ikka ja alati. Ja ma kargan asemelt ning põgenen toast, et otsida jahutust kuumendavale kehale.

. . . .

Ma ei tea, mis teha või kuhu minna või kuidas tühjusest ja ükskõiksusest lahti saada, ja nõnda sattusin mägedele. Pöörsin siiraviiraselt teerajalt kõrvale ja ronisin hingeldades puude ja pôôsaste varal mööda järsku mäekülge üles, kuni

kaelas hakkasin tundma valusaid südamelööke, pää segaseks läks ja silmad kirjuks lõid, nii et jõuetult puujuurele langesin.

Toibudes nägin üle laia oru midagi valendamas. Ah jaa! See sääl on ju kosk: kõrgelt kaljuservalt langevad rasked veehulgad kõrvulukustaval mürinal alla nurgelistele kivirahnudele ja pisarduvad uduseks auruks, paisates sinitaevasse vikerkaarekangaid. Kosele viib ilus kivitee ja sedamööda sõitsime kord — Laaninid, mina ja Soonja. Millest rääkisime sel korral? Kas rääkisime üldse midagi? Ei mäleta, aga niipalju tean: Soonja istus sammaldanud kivil ja joonistas, meie Laaninitega lamasime põõsa vilus. Vesi mühises ja vahutas; rääkides pidi huulte liikumist tähele panema, muidu ei saanud sõnadest aru.

Täna panin käed kõrvade ääre ja peatasin hingamist, et ehk tabab nõnda kuulmeid miski, mis annaks aimu paistvast veemängust, aga ma ei märganud muud kui aga südame löökide tujukat hoogu. Ometi ei muutnud ma seisakut ja viimaks näis, nagu knuleksin üksikute veepiiskade langemlst, mitte kobrutavaisse ja heitlevaisse voogesse, vaid kuhugi tühja tammisesse tünni, mis lööb kõlisema. Aga varsti tundub, nagu poleks mingisuguseid veepiiske, selle asemel sulistavad tünni põhjas, paaris ämbris soojas vees, mänglevad lapsed ja mina ise olen nende seas — rõõmus, vallatu, muretu. Me ootame ema, kes tuleb, pehme villase riide lapp käes, meid küürima, sundides silmi kõ-

vasti, kôvasti kinni pitsitama kibeda seebi eest. Aga kui lapsed siiski läbematult silmad avavad, tunnevad nad kipitust ja nutavad ning karjuvad, kuni ema seebi välja luutsutab ja ütleb: „Nüüd on valu läind“. Siis hakkab uus rõõmukilkamine, roosad käekesed läigutavad lokslevat vett ning tünn heliseb ja kõmiseb kandlekeelena, mis huugab veel praegu, paljude aastate pärast, kôrvus, pääluus. Ma ei taha seda helinat kuulda, mind piinab undav kõma, sest ta kipub kalduma kuuldud vingumisele, ja sellepärast hakkan nagu loomusunnilise hirmu ajel uuesti ronima mäetipu poole, kuni süda kaotab jôu ja pää meelemärkuse. Mõne silmapilgu laman arutult, aga siis virgun ja kohe tõttab päääju targutama: üle oru ei valendagi kosk, vaid sääl istub väsinult tukkuma jäänud vanaeit, kes koonla tegemisel kaljule laotanud pehmeks soetud ja peos krussitud linapeod, mis valge kahlakana kaljuservalt alla ripnevad. Oota veidi, peagi ärkab eit uinakust ja keerutab koonla valmis ning siis ei seleta silm enam muud kui kõrget kaljuseina ja pikki, kondiseid sõrmi, mis eietavad peent lõnga. Aga kui linad on halvad või halvasti soetud, takistab mõni takutomp lônga peeneks venitamist ning siis katkeb ta ja vurav värten jääb seisma.

Kitsik ja umbne hakkas lamades; keha kattis hooti väljatungiv higi. Oimetud liikmed ihkasid kevadepäikse kõrvetavaid kiiri ja paitavat lôunatuult ning nagu teadvuseta püüdsid lôdvad käed paljastada

uniselt surisevat ihu, et niiske nahk võiks imeda uimastavat valgust. Iga liige, mille jõuan vabastada kattest, lööb muhelema ja helendavad päiksenooled süstavad luuni. Nagu läbi une, läbi äiutava, sumeda udu kuulen lehestiku kohisemist, näen lindude lendlemist ja nende kevadmängu. Panen tähele mulliste lehtede krabisemist — seal toimetab mõni putukas, valmistades armupesa või pojukestele aset! Vaatan liblikaid — nad liuglevad puude vahel teineteise kaenlas! Aga alles mõne päeva eest nägin üht neist langevat armujoovastuses teele, ainult pisut suutis ta veel oma nõrku liikmeid sirutada. Ettevaatlikult korjasin ta käijate jalust ja paigutasin varjulisse kohta laiale lehele, et tal aega oleks uimastusest toibuda ja siis uuesti lendama minna õnne- ja elutaevaste poole. Käisin teda pärast vaatamas, kuid ta jäi hingetuks; puutusin tema õrnu katsesarvi, aga ta ei liigutanud oimugi, ning viimaks olid temast järele jäänud ainult tiivad, mille imeilusad värvid pleegitab kevadine päike, uhub kõuevihm. . .

Imeline päike! Sinu helendusel valjeneb mu ajudes tuikamine ja metsakohinast tekib huugav aimdus, et unistatud tammine tünn pole midagi muud kui minu oma rinnakamber, mille seinu vasardamas vaene, õnnetu süda. Tulist' ja tulist' tippab ta, üürikeseks peatub, oimetub, nagu kikis kõrvul kuulates, et pärast veel tujukamalt virutama hakata, sundides mind valuhoigel roomama põõsa varju. Ei ma kuule enam laste muretut kisatsemist tam-

mises tünnis ega oota ema, kes suudleks silmist kipituse, vaid pääluus hakkab tüütav undamine, nagu tõmbaks sääl mõni vallatu poiss vurri: uu-uu, uu-uu . . . Ajan kärmesti riided selga ja põgenen mägedelt randa, kus sooja merevanni lähen.

Pilusilmil vaatlesin rohekas vees oma kõhnenud lõtvu jalgu. Aga kui vesi hingates virvendama lõi, näis, nagu roniksid ihuliikmed vonklevate ussidena mööda helevalget vannipõhja ja nagu tunneksin seda roomavat liikumist säärtes, puusades, selgroos, rinnaluudes, kaelas, isegi pääs: kogu keha muutub vilajaks maoks ja mind valdab õudne hirm. Ajan silmad pärani ja katsun jalga tõsta, et peletada pääletükkivat meelteuima, aga veepinnale kerkides muutub jalg korraga tinaseks ja tuletab meele kellegi teise peened, painduvad jalad, mis olid tõstes ootamata rasked. Ja ma mäletan neid varbaid, põlveketru, niuete nõtkust, puusade vooljaid jooni ning rindade häbenemata neitsilikkust ja kuulen hõõgavat sosinat kõrva ääres; aga sosin muutub vihisemiseks ja vihin kaldub sinakalt leegitseva tuletuki vingumiseks. Raputan pääd ja vehklen käega, nagu tõrjuksin enesest tüütavat kärbest, ning korraga tabab pilk valgel seinal liivakella, mis varsti maha käib: liiv on juba kõik allapoole toruotsa sirisenud. Kella küljest tulevad nöörid vannislamaja juure ja nõnda võib kella uuesti üles tõmmata, ilma et seks muud vaja oleks kui aga väikse sõrme liigutus. Seda teengi ja sõnan endamisi: „Aga nõnda võib see

uj lõpmata, igavesti kesta", ning siis turgatavad meele endised piinavad mõtted ruumist, ajast, merel lendlevast pardireast. . .

Jätsin liivakella ta lõpmata pöördkäiguga ja põgenesin vannist.

Nüüd tunnen enese lõdvana, loiuna ja ikka rahutumaks läheb süda, ikka hooglikumaks muutuvad higistused. Vähemastki liigutusest, pisemastki jõupingutusest on seks küll, et kogu kehale ilmuks hernesvesi. Ja kõrvus huugab ning huugab! Nagu oleks mu pääluu kummitud metall ja nagu pinnitaks teda sitkemaks, painduvamaks. Isegi sulevarre käeshoidmine läheb raskeks ja kirjatähtede silmitsemine hakkab väsitama.

. . . .

Laaninid on ikka kahekesi, nagu peaksid nad mingisugust salanõu. Et nende jutt ükskord otsa ei lõpe, on nad ju kümmekond aastat vestnud! Tahaksin teada, millest nad eneste keskel räägivad, aga kokku puutudes katkestavad nad viimase ütluse ja Maarja Aleksandrovna pöördub minu poole küsimisega:

„Teie olete kõhnaks jäänud, olete haige"?

Ja ta püüab näo teha, nagu võtaks ta mu saatusest osa, aga ta hääletoon on pääliskaudselt libisev, nagu mõtleks ta ajaviiteks, ainult suusoojaks öelda: meri on täna vaiksem kui eila või, – näe, alles tunaeila puhkes see roos, aga juba täna hakkab ta pudenema.

„Süda,“ vastan talle nagu mööda minnes ja püüan teist juttu teha.

„Pole teid ammugi näinud“, tähendab Laanin.

„Käisin mägedel, rand on juba villand“.

„Süda haige ja käite mägedel“, imestab Laanin.

„Mis teha, tahan“.

„Minu mees on hästi kohenenud, eks“, pöördub Maarja Aleksandrovna minu poole, „tervelt kolmkümmend seitse naela on ta raskemaks läinud. Kopsud paranevad jõudsasti“.

Ja naine mõõdab oma meest õrnal pilgul, nagu nõutaks ta enesele kindlustust, et räägitud sõnad tuulest pole võetud.

„Häda on riietega, ei lähe selga, nööbid ei anna kinni“, räägib Laanin ise ja hakkab üksikasjalisel intiimsusel seletama, missugused riided kitsaks on jäänud, missugused on juba lõhki kärisenud ja missugused nööbid pakatanud, nii et naine nad serva poole pidanud õmblema. Maarja Aleksandrovna muheleb häbipunas ja puutub mehe kätt, nagu tahaks ta teda takistada, öeldes, et sarnasist asjust rääkida ei kõlba, aga tõepoolest tundub ometi, et ta kõrvalestad rõõmust helendavad ja et ta meest ainult sellepärast puutub, et ta teda puutuda tahab.

Seda nähes lausun iseeneses: „ehee“! nagu oleksin mõni teab missuguse tähtsa asja jälile saanud, aga „ehee“ muutub peagi „ihii'ks“, mis meele tuletab sõnad: „ei tohi ärri – “. . . Ja nüüd ei

mõista ma enam, mis on minul tegemist kärisenud riietega, pakatanud nööpidega või punetavate kôrvalestadega.

. . . .

Istusin pingil, kui kergeid samme liivasel kõnniteel kuulsin. Silmi pöördes näen Lucie Filippovnat. Liikmeis tundus tal tume loidus, vinnutatud pajuvitsa nõtkus ja näoilme avaldab mõnusat rahuldustunnet, nagu oleks ta hiljuti midagi suupärast maitsnud. Vaatlen ta pisut nagu puhkenud huuli ja ootan ta väikese suu liikumist, selle järele aimata tahtes, mis ta igemeid kôditanud. Me teretame ja tema hakkab Saksa keeli rääkima, kuna mina Venekeeles vastan, sest mulle meeldib see viis, kuidas tema seda keelt hääldab: nagu oleks tal suus sulamas shokolaadipala, mida väle keel maialt paigast paika liigutab, lastes ainult vahetalitusena libiseda võõralt kõlavaid sõnu üle huulte.

„Ega te minu meest ega Anton Petroovitshi pole näinud"? küsib Lucie Filippovna näol, nagu oleks tal asjaga tõsi taga. Tõepoolest aga küsib ta ainult seks, et põhjust leida rääkima hakata.

„Ei madam", vastan mina.

„Siis on nad alles supelusmajas".

„Ka Anton Petroovitsh"?

„Jah. Meil on merevannid moodis. Teil mitte"?

„Süda ei luba".

„Vaesed südamed! Kõik noormehed on südamega hädas".

„Ilutundlus", lausun.

„Seesama, mis Anton Petroovitshki tema ei saavat kunagi terveks, ilmas olevat liig palju ilusat“.

„Iseäranis naistes“.

„Ma palun“. . .

„Ei, ei, juuresolijad on ikka välja arvatud“.

Lucie Filippovna hakkas naerma ja näitas, et ta pôskedel ikka veel plikaliste lohukeste asemed leiduvad. Nõnda vaatan teda hääl meelel, sest on naisi, kes ainult seni meeldivad, kuni neis midagi plikalikku leidub.

„Olen teid ikka väga tõsiseks pidanud“, ütles ta siis.

„O, seda ma olengi! Kergemeelsed ei heida kunagi nalja“.

„Tulge vahel meid vaatama, aitate ehk Anton Petroovitshi meelt lahutada, meie oleme temaga püsti hädas, ta on otse arust ära. Nüüd komponeerib ta ja teate, kellele“?

„Teile muidugi“.

„Mispärast muidugi minule“?

„Kellele siis? Ega ometi M-lle Piraatovale“?

„Kas ta siis nii väga selle ümber lipitseb“?

„Madam, praegu on ju maikuu“, põiklen vastusest kõrvale, „ja Anton Petroovitsh on noor. Mäletate neid päivi kodumaal“?

Lucie Filippovna tegi ilusad silmad.

„Millal te oma môisa tagasi pöörate“? küsis ta siis.

„Minu naisel on môis, minul pole midagi“.

„Olete teie siis abielus“?

„Iseenesestki môista, või õigust õelda — mitte enam: minu naine leidis omale parema“.

„Issand, kui lihtsalt teie seda ütlete“!

„Ja ometi pole see sugugi nii lihtne. Kui sellest teada sain, andsin kohe sandile kümnerublalise kulla“.

„Siis on see ikkagi õige! Tänini ei uskunud ma. . . Teie ei armastanud oma naist“?

„Otse vastuoksa: tema ei armastanud mind“.

„Siiski andsite sandile kuldtüki“?

„Naised kõlbavad ainult emaks ja armukeseks: meil ei olnud lapsi“.

„Kui hirmus! Anton Petroovitsh on ka naistepõlgaja“.

„Aga kellele ta siis komponeerib“?

„Ah see on muidu, niisamuti, ajaviiteks. Ma palusin, et ta niisuguse tüki teeks, mida minu mees pilliga vôiks mängida, siis oleks tutvuse mälestuseks“.

„Mina sepitsesin kord salmikuid mälestuseks“.

„Teie olete luuletaja“?

„Mitte enam, aga kui ma armastan, siis võin ma luuletada“.

„Kui kena! Minul on ka albumis palju luuletusi“.

„Mõttes austan teid põlvitades“.

„Ah ei! Teie mõistate mind võôriti: luuletused on ju teiste kirjutatud, mälestuseks minule, môttesalmikud“.

„Minu austus on seda suurem. . . Salmid on muidugi enne meheleminemist kirjutatud“?

„Fui, kuidas te küsite“!

„Vabandage, aga eks ole imelik: ma arvan, teie härra abikaas pole teile ainustki salmi luuletanud“.

„Tõepoolest ei ole. Ta naerab alati, kui talle teiste salme ette loen“.

„Olen viibinud, pean minema“, — ütlesin jutulõnga katkestades ja põgenesin. Ei jõudnud kauemini kannatada päälesunnitud lobisemist. Puiestikust teele saades võtsin lähema voorimehe ja käskisin teda võimalikult ruttu linna kihutada, nagu oleks mul sääl kibedaid toimetusi. Sinna jõudes maksan voorimehele sõiduraha, ruttan mitmest põikuulitsast läbi, teen käigul mitu haaki, nagu tahaksin kellegi eest oma jälgi kaotada, istun siis uuele vankrile ja sõidan oma asukohta tagasi, voorimeest ikka suuremale kiirusele sundides. Teel tolmukeerus hakkan vilistama, pärast laulma, nii et inimesed kõnniteel seisatama jäävad ja imestanud näol mind vahivad. Aga mina ei pane seda tähele, näen kõik nagu läbi sumeda auru, ainult nüüd, kodu toolil istudes, mõistan, mis ma teinud, ja meeltes tärkab tülgastus — iseenese, oma lobisemise, sõitmise, vilistamise ja laulmise vaslu. Vastiku tundmusega mõtlen ka voorimeeste pääle, kes mõne kopika eest oma väsinud loomi peksid, ja äkki tulevad meele sõnad: „nõuavad just need, kes armastavad“. Seljal sibeleb joosta külm

judin ja suhu tekib lääge maik, mida alguses ainult hommikuti tähele panin.

Närvides sähvatavad pisted, silmad löövad virvendama, kôrvad hakkavad kohisema ja loomusunnil teen mõtteta tegusid, millest ainult tagant järele aru saan. Inimeste silmis aiman küsivaid, uurivaid pilkusid ja nagu oleks mul mõni teab mis nende eest varjata, põgenen kostvate sammude lähenemisel. Kui ometi niisama võiksin maha jätta iseenese, oma tüütavad mõtted, soiguvad meeled je pinnitava päälae-kummi. Kui võiksin tunnikski uinuda nõnda, et mu jalg libiseks sinnapoole teadvusläve! Aga ei! Mida rohkem teistest eemale hoidun, seda enam lähenen iseendale ja ikka sügavamale puurib pääaju oma tumedas töös; ta on kui uudishimuline laps, kes ei saa ega saa enne rahu, kui ta oma silmaga näinud, mis peitub kõriseva mängukanni sisemuses.

. . . .

„Härra, kas tohin rääkida"? küsis teenija, emalikult jutukas väikevenelane, keda mõne päeva eest olin palunud talitusel vaikida.

‚Mis on"? küsisin vastu.

„Mul hakkab hale meel".

„Mispärast"?

„Nõnda surete ju nälga, härra. Ja öösel ei maga teie ka. Vaadake ometi kord peeglisse, missugune nägu teil on. Issand halasta! Ka minul suri ema ära ja ma nutsin kas või silmad pääst, aga kes siis nônda. . . Ei söö, ei maga. Ja linad on

hommikuti higist ligedad. Läheksite arstigi juure, ehk annab tema midagi. Teie olete hää härra, mul on kahju, hukkate enese ära, teete pattu“.

„Kes siis siin ilmas patuta läbi saab“, vastan talle.

„Just nagu minu kadunud vanamees— Issand halastagu ta patuse hinge pääle! Tema ütles ka nõnda. Kuldaväärt mees oli ta, ah, missugune mees ta oli! Tark ja hää, aga jõi, jõi kõik ära, minu viimse särgi ja seeliku laskis kurgust alla. Esmalt riidlesin, pahandasin, võmmisingi teist, aga tema kannatas kõik ilusasti ära ja ütles: sa oled kuri nagu mõni jumalakartlik‘.

„Nojah, nõnda see on: jumalakartus on kurjuse hakatus“.

„Härra, ärge rääkige nõnda, mõtelge oma hingeõnnistuse pääle. Issand, miks on kõik hääd mehed niisugused! Nagu minugi oma, kullake, kui hää ta oli! Aga mis mina vaene tema pärast kannatasin! Härra, ka teie teete oma naise tingimata õnnetuks, nii hää olete teie“.

„Seda ütles mu mõrsja ka ja nüüd ei võtagi ma naist“.

„Armas aeg, kuidas siis muidu saab. Terve eluaeg siis üksi. Aga kuhu tema jääb“?

„Tema sureb ära“.

„Siis ei surnudki ema“? küsis teenija huvitatult, ilma et ta mu sõnade mõtet õieti oleks mõistnud.

„Ikka ema, aga mõrsja“. . .

„Mõlemad korraga“? päris teenija kärtsiult.

„Ei, ema mõni aasta varem, mõrsja aga, ôigust öelda, oleks võinud elada, kui mitte mina poleks“. . . Jätsin lause pooleli, sest ma ei teadnud, millega teda jatkata, aga mu näoilmest ja kõnetoonist pidi vôima midagi hirmsat aimata.

„Armuline Jumal, missugust koledust te räägite“! hüüdis teenija ja taganes kohkunult ukse poole, kus ta päranisilmil jäi mulle otsa vahtima. Vaatasin talle kohtlaselt naeratades vastu.

„Jällegi heidate minuga paha nalja“, ütles ta julgemaks minnes ja uuesti lähenedes.

„Ja teie juba uskusite“? vastasin endiselt naeratades.

„Kes võib härraste asju teada. Kudrutavad, kudrutavad, siis korraga himu täis või armukadedus lahti — ning pimm, põmm. Eks meil olnud mõisas“. . .

„Ega mina siis armukadedusest. Ei, vaid puhtast armastusest. Me olime nagu linnukesed taeva all — ei kadedust ega viha, ei pattu ega paha“!

„Tema oli noor“?

„Kas ta noor oli! Nii noor oli ta! Ja ilus!“

„Ja armastas?“

„Ja armastas. . . Õigust öelda, ma ei tea, me ei rääkinud sellest kunagi, unustasime. Siiski – armastusest ta surebki, puhtast armastusest, kui ta sureb. Ta armastas nii, et ta surema peab.“

„Siis ta polegi veel surnud?“

„Võib olla, polegi veel, kes teab", laususin ma nukralt.

„Härra, te pilkate mind. Ma tulen lihtsalt, aga teie pole venelane, räägite Jumal teab mis".

Ta arvas, et temast tahan lahti saada, ja haavatult lahkus ta toast. Ma ei keelnud teda, ei lausunud sõnagi. Aga hää on ta ja hääd soovib ta minulegi. Mul on valus, nii valus on mul, aga tema ei näe seda, ei saa sellest aru, nagu ta ka seda ei mõista, miks ma teda keelasin padjapüüri vahetamast, ehk küll seks juba aeg oleks olnud Ta muretseb mu tervise eest ja arvab sellega midagi tähtsat tegevat, aga ta pole kunagi märganud, et terve tuba temast lõhnab ja et mul pääajus mingisugune soiguv mõte asub, mille hävitamiseks ma ei otsigi arsti. Ainult mu plônnitajad, mu ihiitajad, millal väsite küll teie ja millal vabastate mu piinavast kõmast?

. . . .

Käisin arsti juures. Ta oli ükskõikne ja rahulik ning see haavas mind. Ütlesin, et end hästi tunnen ja et kõik on korras, ainult ajuti tulnud ennast näitama. Aga tema uskus mind niisama vähe, nagu mina teda sallisin, ja ta mõõtis mind küsiva pilguga, kui ta kaaludes nägi, et ma siiatulekust saadik kolmkümmend üks naela kergemaks jäänud.

„Kuidas söögiisu on ?" küsib ta.

„Pole viga," vastan lausa valetades.

„Ja öörahu?"

„Niisama".

„Imelik!" lausub ta endamisi.

„Mereõhk," tähendan, et tema kahtlust vähendada.

„Ja süda?" küsib ta tuiksoont katsudes.

„Nagu näete".

„Nõrk ja korratu".

„Läheb üle".

„Ega te mägedele roni?"

„Ei".

Ja ta soovitas mulle rahu, keelis mägedele minemast ja sooje merevanne võtmast. Aga nagu kiuste käin ma ainult mägedel ja kannan ikka revolvrit kaasas, seda pisitillukest musta riista. Kella unustan sagedasti koju, aga revolvrit mitte kunagi; nähtavasti olen araks läinud ja kardan kutsumata tülitajaid. Kuid tänini pole mul teda tarvis olnud. Selgesti mäletan veel, kuidas esimest korda teda tasku pistes endamisi laususin: „Kes teab" ja Vene keeli juure lisasin: „Неровный час". Mulle valmistab iseäralist kõledat, judistavat lõbu seda külma terast oma taskus katsuda, teda tunda oma ihu ligi, ja istudes võtan ta mõnikord päiksepaistel välja, vaatlen ta kalki läiget ja näitaksin nagu teda kellelegi teisele, tähendades: „Näete, pidage meeles". Nõnda on mul ajuti päris hää, sest hakkan eneses tundma teatud kindlust, vääramatust, nagu oleksin igasuguste juhtumiste vastu ette valmistatud. Ainult — kui võiks millegagi vaigistada kõrvade huugamist, kui saaks seisu panna pääluu pinnimist, kui võiks vähendada kasvavat hirmu, mida tekitab tibatillukeselt kahanev meloodia algus!

. . . .

Nägin imelikku und.

Oli kottpime. Ja soe, sumpjas ja soe, ei paistnud kuud ega tähti. Ettevaatlikult liikusin käsikaudu koblades mööda kitsast, kitsast kaljuserva põhjatu kuristiku kaldal. Ja keegi tuli mulle vastu, keegi suur, piiritu, määratu. Katsusin teda kätega, aga ei oska sõnadega seletada, missugune ta oli. Tahtsin tast mööda minna, aga ei pääsnud, püüdsin ümber pöörda, tema oli ees.

„Kust sa tuled?“ küsis ta minult.

Ma ei teadnud vastust.

„Kuhu lähed?“ küsis ta siis.

Olin keeletu.

Nüüd võttis ta rahulikult, nagu nopiks ta marju, mu pää ja heitis selle alla kuristikku. Aga kukkumise mütsakat ei kuuldunud ja sellepärast mõtlesin: on's pää nii kerge või kuristik nii sügav?

„Aga mis sa nüüd teed?“ küsis määratu kolmat puhku.

Vastamata hüppasin kaljuservalt alla, et otsima minna oma pääd, aga enne kui põhjani jõudsin, ärkasin unest, sest langedes ei tunnud ma õhu vuhinat, mida aga oma arvates tingimata tundma pidin.

. . . .

Mind hüüdis Laanin, aga ma kiirendasin sammu ja tegin, nagu ei kuuleks teda. Kuid ta ei jätnud mind, tõttas mulle järele ja puudus vähe, siis oleksin ta eest pakku põgenenud.

„Teate, Anton Petroovitsh on kadunud“, ütles ta.

„Kadunud?“ küsisin mina vastu.
„Juba kolmat päeva“.
„Üksi?“
„Kes siis veel?“
„Ma mõtlesin Lucie Filippovnat“.
„Minge ikka! See pidi juba mõne päeva eest oma „lõõtsmoorikuga“ ära sõitma, aga meile tuli uus pansionäär, keegi ratsaväe ohvitser, ja teda nähes jäi Lucie kohe haigeks, nii et ärasõidu pidi edasi lükkama. Ah jaa! Veel midagi. Sel päeval, kui Anton Petroovitsh ära kadus, lõigati politseimeistri pillil lõõts katki. Tahtis teine õhtul mängima hakata, aga ainult vuhka, vuhka! Oh seda naeru! Naised käisid kõveras ja kiilusid“.
Vaikisin ja püüdsin mõtteid kuhugi ühisesse punkti koondada.
„Ja mis kõige huvitavam“, rääkis Laanin edasi: „Politseimeister otsib või aimab pilli lõõtsa lõikamises ja Anton Petroovitshi kadumises salasidet!“
„Ehk on tal õigus“.
„Mitte märkigi. Lõikaja on üliõpilane, teate, see noor piimahabe, keda Nadjeshda Pavlovna jalad elektriseerivad. Muidugi ei teinud vaene poiss seda oma päästmis puutub temasse lõõtsmooriku pill! — vaid kõik on selle naise töö. Sel on ju politseimeistriga midagi krõbedat juhtunud“.
Ja Laanin hakkas jutustama seda keelepeksmise lugu.
„Anton Petroovitsh on leitud“, peatas teda jutus vana arst, kes M-lle Piraatovat ravitseb.
„Kus ta on?“ küsis Laanin.

„Meres. Tunaeila läinud ta paadiga sõitma“.

„Kes seda ütleb? Anton Petroovitsh kartis ju vett kui marukoer“.

„Aga ometi on ta sõitnud. Üürinud türklastelt paadi ja vana türklane ühes poisiga läinud teda sõidutama. Ikka kaugemale ja kaugemale sundinud ta mehi aerutama ja kui pimedikus tagasi pidi pöörma, hüpanud ta paadipäralt vette ja kadunud. Türklased arvavad, et tal paati minnes kivid või midagi muud rasket taskus olnud“.

„Tähendab?“ küsis Laanin järeldust oodates.

„Tähendab — uppumine“, vastas vana härra lihtsalt.

„Meelega?“

„Mis siis muud“.

Laanin vilistas ainult.

Seisime kesk teerada ja ükski ei tahtnud enam rääkida, nagu oleksid kõik jutud lõpetatud.

„Kaldale ei ole ta veel tulnud?“ küsis Laanin natukese aja pärast.

„Ei tulegi vist, ehk olgu siis Väike-Aasias, lainetus uhub ta sinnapoole“, vastas arst.

„Õige“, oli ka Laanin nüüd nõus, „eile ja täna puhub tuul merele“.

See oli hommikul, kui seda kuulsin, ja nüüd on juba südaöö ligi, aga ikka veel ei pääse ma mõtetest Anton Petroovitshi pääle. Näen ta kilavaid silmi, kuulen ta rinnahaiget häält, mäletan üksikuid liigutusi ja sõnu, kui ta rääkis muusikast, oma

armastatust jumaldatust. Aga kuhu on see armastus lõpuks ta viinud? Kuhu kisub armastus selle rõõsa üliõpilasegi, keda Nadjeshda Pavlovna kenadused unistavate ihade keerdlabürindis ümber talutavad? Nägin teda alles täna ega kahtle, et ta sammub kõige maise saatuslikul rajal, et ta on teel sinnasamasse, kuhu see liblikki läks, kes armujoovastuse kõrgemas uimas langes sinisest õhuriigist tolmusele teele. Ta armastab, kuni ta sureb; ta armastab, et surra; ta sureb, sest et ta on julenud kõige hingega armastada. Armastus ei tähendagi muud kui surma, armastajad kannavad ikka surmamõtet kaasas. Üks tapab enese, teine oma armastatu; üks tapab ise, teine laseb ennast tappa, sest surm on magus; üks ihkab surma ennast, teine surmaga ilma lunastada.

Eks tea lillenoppija, et ta surma külvab, aga ta ei hooli sellest, öeldes: ma armastan lillesid. Või ei teadnud mina, et teda võib ainult vaadata, eemalt imetleda, ainult joobnud pilkudega ta kurduvaid kenadusi puutuda? Eks tunnud ja aimanud ma, et lähedane palav hinguski ta elukardetavalt värisema paneb ja et maiste kirgede vapustus võib saada viimseks sammuks hauda? . . Ja nüüd käib kiusaja mu kannul, astub kitsal metsateel mu ees, nagu oleks ta mu juhtija, põikab lipsatades vargsi üle ummistanud jalgraja ja kükitab paksude põõsaste taga. Tunnen sind, mõistan su sajad vigurid, tuhanded tembud, ainult su nägu pole ma veel näinud. Aga miks talitad kui häbelik koer ja miks on

sul ara verejanulise murdja eluviisid? Tule ja astu kui mees mulle vastu, paneme rinnad kokku, eks näe, kes on isand ja kes ori, kes peab elama ja kes surema, kellele helistatakse kumedat matusekella ja kes kuulab võidupüha pidulikku muusikat!

Ah, muusika, muusika! Kus on nüüd Anton Petroovitshi jumaldatult unistatud muusika, kus on see uus evangeelium, mida ta tahtis ilmutada maailmale? Lained õõtsutavad pondunud ja kolletanud surnukeha ning mereloomad ümbritsevad vaimutempli lahtuvat jäänust kihiseva hulgana – see on maailma evangeelium! Lucie Filippovna on haige ratsaväe ohvitseri pärast, Nadjeshda Pavlovna näitab endiselt oma ilusaid jalgu ja politseimeister laseb kahtlemata pilli lõõtsa ära parandada, et mängida oma ainukest lugu – see on muusika maailmale! Aga Anton Petroovitshi ei ole enam ja keegi ei tunne tõsisemalt ta kadu, varsti ei tuletata teda enam meelegi.

Kuidas ütles Laanin? „Anton Petroovitsh kartis vett kui marukoer". Jah, just neid sõnu tarvitas ta, mäletan seda nii selgesti. Siiski sõitis ta merele ja pani enne kivid (vast ehk needsamad kivid, mis teda kosmilise muusikani avatelid) või midagi muud omale tasku, nagu seda türklased seletavad, kes olid ainukesed tunnistajad tema viimastel elusilmapilkudel, kui ta viis merele oma muusika, oma maailmaevangeeliumi ja unistatud vaimutiirasuse religiositeedi.

Sul oli siiski julgust, sul leidus mehisust, Anton Petroovitsh, sa veearg marukoer!

Kord mängisid sa klaveril iseendale — maja oli ju tühi, ainult eemalt seinte tagant kostis köögiriistade kolin ja tüdrukute vada, — kui ma tasakesi sisse astusin, ilma et sa seda oleksid tähele pannud. Sinu alustatud meloodia eksis kisendavatesse akkordidesse, mis ei leidnud ega leidnud pääseteed ihatud vabadusvalda. Leidsid sa nüüd merel otsitud lunastuse, päästsid sa akkordid dissonantside survest või kestab säälgi sama rahuldamata tung, valdamata kirg millegi küünimatu järele? Kui võiksin su vastust kuulda, kui saaksin mahti kordki sinu suletud silmi näha, ehk aimaksin siis midagi! Aga ei, lained kannavad sind Väike-Aasia poole ja sääl võtavad sind ehk samuti türklased vastu, nagu nad siingi olid sinu viimased saatjad. Armsad türklased, te olete minust õnnelikumad! Te ei kuule ka seda inetut pirisemist ega korduvat vingumist, mis piinab minu kuulmeid ja paneb pakitsema pääluu — te ei kuule minu muusikat! O, mis aitab see, et üliõpilane „lõõtsmooriku" lõõtsa läbi lõikas, minu pill üürgab edasi, ikka rohkem häälest ära minnes ja ikka valjemat müra tehes,

Mu pill, mu tüütav pill!

. . . .

Aeg on minu ümber seisma pandud, igavikule on lahti kangutatud väravad; maa on saanud jalge all kuumaks rauaks,

ja taevas muutunud pinnitud vaseks. Õhtuti ei keera ma enam kella üles ega kanna teda enesega kaasas, sest mis mõte oleks minutitel ja tundidel, mis mõte oleks üldse mõõtmisel, kui huugab kõrvus ikka sama venivi ja kui kuulmeid piinab keelte helinast arenenud undav plärin, nagu pekseltaks lõhkist pada või löödaks kellelegi pilkavaks saatemuusikaks roostetanud panni. Aga ka selles põrgumüras aiman endise viisi algust, mis lüheneb ja lüheneb. Ja ma kardan, nagu võiks silmapilk tulla, kus kaob igasugune viis ja kus hakatakse raske vasaraga tampima ainukesse paika, kuni midagi murdub ja vasar lööja käest sulpsatab mõõtmata sügavusse. Siis jääb kõik vaiki ja seda eelaimdust tunnen muljuva pitsitusena, suruva ahastusena. Ja et kardetud vaikuse algusest üle saada — hädaohtlik on just see algus, kus enam midagi ei ole ja kus vasar langes kõlata ruumi, — hakkan valjul häälel karjuma, püüdes jäljendada tüütavat viisi; aga tunnen, et mu hääl temani ei paindu, ja uuesti jään kuulama seda igavest plärinat, mis huugab juba lihas, luies, üdis.

Mõnikord südaööl, kui vali meretuul liigutab lubjatud toaseinal tuletorni valguses puude varjusid ja kui merekohin kostab sügava ohkamisena, ajan üle pää-kaela riided selga ja ruttan alla randa, otsides lainete mürinast kõrvadele vaigistust. Aga ragiseval liivateel astudes tundub, nagu põgeneks keegi mu eest topsakate elupuupõõsaste alla pakku, kuhu ta maha lömitab ja suuril, hirmunud silmil vahib. Ja

ta teeb oma suu lahti, ajab ta pärani, venitab teistpidi pikaks, kitsaks praoks ning ma hakkan kuulma samasugust kitsast kaeblikku häält, mis oleks nagu väikse põdravasika oma, kelle nôrka jalga sälvanud jahikoera terav hammas. Jään põõsaste alla vahtima, jään ootama, nagu peaks keegi hädakisa vaigistama tulema. Aga kui kedagi ei ilmu, kui puiestik jääb endiselt tühjaks ja temas mühiseb ainult hooglik meretuul, hakkab mul ôudne hirm, sest mulle näib, nagu muutuksid kôik puulehed kitsaks, kiiluvaks suuks. Hullumeelsena jooksen mööda kivitreppi alla rannarihvale ja kükitan lainete lähedusse, kus karjuda tahaksin, nagu puiestikus kôik lehedki karjuvad. Aga korraga seletan öötsuval merepinnnal ööpimeduses väledaid, luisi käsi, mis kannaksid nagu tuntud armsaid jooni ja mis harutavad värvita,' lõpmata rulli, ning endist kaeblikku suud kuulen rääkivat asjalikke sônu:

„Niisugune on aeg".

Hakkan ma lähemalt silmitsema, siis heidavad käed selle rulli kõrvale ja haaravad teise, mis esimese sarnane, ning jällegi töötavad nobedad näpud endiselt.

„Näete, ikka sama", räägib ükskôikne suu ja luised sõrmevibalikud tõttavad harutama ikka uusi ja uusi rulle, nagu oleksid nad riidepakid kaubaletil ja nagu oleksin mina môni rikas ostja.

„Valige, igaühes on igavik, vähemat ei ole", seletab arglik hääl ja ta sõnu hakkab saatma valjenev plärin, nagu oleks mu kuulmeis mürategijate võistlus.

Ja korraga avaneks nagu elumõte ning ma hakkan aimama tumedalt, uduselt: viis ja plärin, mida kuulen, on ajarullide sarnased ja need pole midagi muud kui ringlev pardirida ümargusel merel või kahe poolega liivakell vannitoa valgel seinal. Olen alles noor, ometi on nii palju tunde ja päivi vanaks saanud, maha jättes lugemata hulga mälestusi. Aga nüüd ei muutu enam miski, ei lähe midagi mööda, ei ole ka midagi enam tulemas, kui aga huugav, üdipurev müra ja vereta värisevad huuled,kust kostab ainult täht i.

Inimesed sünnivad ja sünnitavad, inimesed sigivad ja sigitavad, inimesed kasvavad, õpivad ja uurivad, aga ikka ootab kõiki sama saatus—surm. Aga milleks siis sigitada ja sünnitada, milleks õppida ja uurida, kui pole midagi muud loota! Ei ole kasu ilust ega tarkusest, ei leita tulu hingepeenusest ega vaimusügavusest, sest ikkagi varitseb iga hingepeenuse taga meelehaigus või hullumeelsus ja iga sügavamgi mõte jõuab paratamata totra mõttetuseni, lüües varinuprina virru, või iga ulatavamagi mõtte tipul seisab lõpmatus, kus juhtijaks ja trööstijaks ainult usk—meie elutühjuse kõmisev tõrs. Lõpmatus piirab meid armutu müürina ja jõuetud on tema vastu meie hing ja vaim oma unistuste sinilennuski. Kuulmed tabavad helideilmast pisitillukese osa, silm seletab naeruväärt vähe arvatavast värvide mängust ja teised meeled talutavad meid aina pettusurgastes ringi. Aga just siin ongi meie vaimu lennukoht, siin ongi ta jõu-

dude salaurgas ja kui ta enam kuskil peatust ega pidet ei leia, kui haigutab ümberringi otsatu tühjus, siis pöördub ta siia pettuste sadamasse alistunult tagasi ja vingub, hulub.

Ah sind jõuetut, ah sind virisejat, ah sind parandamata raudpääd kurdumata piinaga luie-üdis!

. . . .

Ema, mu ema, kuhu pean küll põgenema iseenda eest ja kust leian, kes tõmbaks lõpmatusele piirid?! Kui võiksin mõttena vilksatada kaugematele tähtedele, mis oleksin sellegagi võitnud? Säälgi näeksin armsate huulte nukrusviiru ja aimaksin suletud silmade seletamata salavalu.

Ema, armas ema!

. . . .

Kui ma koju läksin, istus Laanin trepil ja ootas mind.

„M-lle Piraatova laseb teid kutsuda," ütles ta. „Olen teid tundi kolm otsinud ja oodanud."

„Kuidas ta on?" küsisin.

„Parem, arvab arst," vastas Laanin.

Kui oskaksin kirjeldada, mis tähendas mulle praegusel silmapilgul Laanini räägitud sõna „parem." See oli peaaegu armukuulutus sellele, kelle pääle juba sihitakse või kellele pannakse juba silmust kaela. Tundsin, et olin juba oma saatuse otsustanud, ootasin ainult veel pooluimasena, pooloimetuna viimast märguannet—Soonja elutulukese kustumist. Ja nüüd äkki — parem! Kõrvust kadus kõma, peaajust piinav huugamine, silmist palavikuline

virvendus, laugudest kuumus; kogu kehast oleks nagu elektrivool läbi jooksnud ja ma tundsin, et olen nõrk, väsinud, roidunud ning näljane. Istusin trepile, kust Laanin oli tõusnud, toetasin küünarnukid põlvile ja surusin käed silme ette.

„Te olete haige?" küsis Laanin.

„Ei, ei, mitte," vastasin ruttu ja tõusin püsti. „Lähme."

Kaua aja tagant panin jälle kord tähele, kui hää see oli, et tuul puhus, et ta mööda rutates mind nii paitavalt puutus, kandes mu kõrvu vankrimürinat, lindude häälitsust, mesilase suminat, kellegi lauluhääle — noore, värske ja mahlase. Tundsin rooside, üksikute puude, pôõsaste, lillede ja kraavis lokkava rohu lõhna. Nägin vastutulijaid inimesi, mehi ja naisi, vanu ja noori, nägin ka veohärgi, kes teeserval kraavis lihavat rohtu ahmisid või juba täissöönult magasid ja mäletsesid, puhudes meile vastu oma rahulikku hingeauru, mis lõhnas ammututtavalt.

„Ega te teda pääle verejooksu pole näinud?" küsis Laanin.

„Ei, mind ei lastud," vastasin.

„Arst oli nüüdki vastu, aga Soonja ei annud järele," seletas Laanin.

„On omaksetest keegi tulnud?" küsisin.

„Ei keegi."

Uksele vastu ilmus mulle Anna Ivaanovna.

„Ometi viimaks!" lausus ta mind nähes. „Ta ootab."

Ja ta astus voodi juure mind teatama.

„Miks ta siis ei tule . . . lähemale. . . et näeksin?“ kuulsin tuttavat nõrka häält.

Lähenesin asemele. Ainult sõrmi liigutas ta, neid teretamiseks pakkudes, kuna huuled püüdsid nukrale naeratusele tõmbuda. Raskete, nagu liig pikkade laugude ja ripsmete alt vaatasid väsinud, rahulikud, endasse suikunud silmad.

Istusin aseme ette toolile. Ta tegi näo, nagu tahaks ta midagi öelda, aga temast ette jõudes tõttas Anna Ivaanovna seletama, et rääkimine halvasti mõjub ja et arst selle ära keelanud. Kui tädi sõnad juba varemalt palju polnud maksnud, siis olid nad nüüd nähtavasti oma mõju täiesti kaotanud: nad vilksatasid nagu haigest mööda, sest miski seletamatu oli selle käskudest vabastanud ja suureks ning iseseisvaks tunnistanud.

„Siin ma nüüd olen,“ liikusid vereta huuled.

Ma ei saanud sõnagi suust, aga ma tundsin, et meid hakkas piirama mingisugune nõiaring, lahutades meid ümbritsevast ilmast. Mis puutus meisse praegu teiste olemasolu!

Seda näis ka Anna Ivaanovna aimavat, sest nõutult astus ta voodist eemale, midagi kohendades, toimetades, ja läks pärast uksest välja.

„Kõik on minu süü,“ olid mu esimesed sõnad, kui kahekesi jäime.

„Mina tahtsin, aga sina oled süüdi,“ vastas ta millalgi puiestikus öeldud naljatust korrates. Aga kui mul uued sõnad keelel

pakitsesid, ütles tema tagasitõrjuvalt, hingeldades:

„Vaiki, sellest ei pea rääkima".

Ma ei söandanud silmi tõsta tema näole, mida ümbritsevast valgest pesust eraldas ainult vaevalt märgatav värvivarjund. Aga ma mäletan, et see pruunikas vari, mis piiras ta silmi, neile andes iseäralise unistavuse, oli omandanud sinaka vina. Suu oli nagu suurenenud ja ninaots tõmbunud teravamaks.

„Jutustage midagi, ma kardan vaikimist," lugesin ta liikuvilt huulilt.

Issand, mis pidin küll jutustama! Kui ometi ainukegi mõttelaju mu ajudes oleks liikunud! Aga sinna oli nagu paigutatud vana surnuaed, kuhu talvel pole juhatamas ükski jälg. Siiski – ma pidin rääkima, ma ei tohtinud vaikida, ja nõnda ütlesin esimese sõna, esimese juhuslise ja tähtsuseta sõna, mis sai teenäitajaks teistele.

Rääkisin esimesest uneta ööst ja nagu halvast eelaimdusest, rääkisin kõigist piinavaist öist ja päivist, mida ma meeletuna kulutanud, rääkisin kuuvalgest ja kaugetest mägedest, mida võib märgata põhja pool. Rääkisin vaikselt ja rahulikult, ehk küll kehas värises vähemgi koekiuke. Ja äkki tekkis tundmus, nagu oleks ta juba lahkunud, nagu oleks elu temast lillelõhnana õhku värisenud, maad andes nägemata vaimuna alla laskuvale surmale; mina aga viibin viimist korda tema läheduses, vaatlen jooni ja liikmeid, milles peidetuna tunduvad ilmavarandused. Ja uneldes unustab keel sõnad.

„Räägi veel," liiguvad ta huuled.

Jahmatades tunnen, nagu peaks nüüd vaim mu pääle tulema ja mulle sônad suhu panema, milles kihiseks jumalate surematuks tegev jook: see annaks talle usu ja lootuse elu sisse tagasi . . .

Hakkan talle kodust rääkima — imelik, ikka armastame kahekesi kodust rääkida! Räägin mändidest ja kuuskedest, kus all kasvavad maasikad; räägin kaskedest, niidiliste, leinaliste okstega nõres kaskedest, mille ümber kevadel lendlevad põrnikad ja mida me ööseks toome peatsisse, et joovastuda nende värskete lehtede lõhnast; räägin pärgadest ja vannikutest, mida kevadeti punuvad ainult noored; räägin suurtest rabadest, mille servadel elavad inimesed; räägin „viinamarjadest" — mitte neist, mida tema tunneb, vaid teistest, — mis kasvavad sooäärsetel põndakutel jussrohu seas või randemaalistes sanglepapõõsastes tibatillukestena, roosakaspunastena, ja magustena, maigult meele tuletades mingisugust viina, mille nime ei tea; räägin valgeist kevadöist ja unelevast nukrusest, mille eest uni põgeneb pakku, — aga ikka kordab ta:

„Räägi veel, räägi veel"!

Ja ma jutustan talle väiksest jôest, madalatest kallastest, luhast ja pehmest siidisamblast, mis niisutab paljaid jalgu, karastades kogu keha. Jutustan varasest hommikust, helendavast, särgavast pärlkastest, heinaniitmisest särgiväel ja lôpmata hulgast sinililledest, mis kannavad värisevates sinikarikates niisama värisevaid

kasteterakesi. Räägin, kuidas ma ühtki neist lilledest ei talla, vaid vikatit kôhutan ja kôhutan, et neid niita hulgana, arvamata, ja et pärast neid koguda suureks kimbuks. Aga kui ma neid juba küllalt korjanud, kui mõlemad peod on täis sinililli, tuleb meele, et mul kedagi ei ole, kellele neid anda. Kõigil on see ainuke keegi, aga minul ei ole. Aga need teised ei korja lilli, nad ei näegi neid, mõtlevad nad ju niites ainuüksi selle „kellegi" pääle. Ja sinililli korjates tahaksin, et mul keegi oleks, kellele neid annaksin teiste teadmata, salaja, vargsi, südaööl, kui magab kõik. Ainult tema üksi peab valvama ja mitte und leidma, tema peab mind ootama, sest ta aimab, et tulen sinililledega, mis närtsima õrnakesed ja mida päeva palavuse eest varjasin pôôsa all jahedas jõevees . . .

Kui nõnda räägin, huljub ta huulil naeruvina ja hingamisse hakab hiilima raugus. Uneldes paotab ta silmad ja suu sosistab vaevalt kuuldavalt:

„Mul on hää . . . räägi veel".

Ja ma tunnen südamesse langevat suure rôõmu, mis nagu hõõgamas toaseintest, õhust, vôrena rôdu ümbritsevaist glütsiinest. Räägin ikka ja jälle, tundes, et rääkida võin, sest see on ju temale hää. Leian vanades tuttavates lugudes uusi mõttelõimi ja pôimin neisse tundejoakesi, mis ühendavad erinevaid asju. Aga kui viimaks hakkan jutustama Koidust ja Hämarikust, siis märkan, et ta on magama uinunud: kõhnad palged on kokku vajunud, nukker suu pisut avatud, silmad pea-

luusse tikkunud ja otsaesisele langeb lokk musti juukseid, mis tumedas toas kaotanud oma metalliläike.

Suur rahuldus ja rõõm langeb teda uinumas nähes minu südamesse ja üksisilmi vahin tema nukrat palet, nagu tahaksin sellest vähemagi joonekese meele panna igaveseks ajaks. Kogu keha valdab mul roiutav joobumus ja pool teadmata langevad mu silmad rammestunult kinni. Maitsen mingisuguseid õndsalikke elamusi, mõtlen suuri, ergutavaid ja eredaid mõtteid, mis on otseteed vastandid viimaste päevade meelte- ja mõtteuimale. Viibiksin nagu omataolisel muinasmaal, kus valitsevad ebamaised võimalused. Loss kerkib sääl lossi kõrval, ilusad aiad piirduvad veel ilusamate puiestikkudega, kus paistavad heledad päiksepaistelised teed kõndimiseks inimestele ja sõitmiseks hobustele. Rinnas on selge ja kerge; igavik on kadunud, valitseb ainult silmapilk, valitseb ruttav viiv, mis kiirustab laulma linnukese, siristama rohutirtsu, lendlema liblika, sumisema mesilase, igatsema ja elama inimesegi. Elu on kui sädelev jumalate jook, elu on õndsus, nagu seda ainult mõnes raamatus kirjeldatakse, ja ei ole ilmas suuremat ega ülevamat kui on elu.

Sündis see unes või ilmsi, kestis see kaua või ainult silmapilgu, seda ei vôi ma praegugi öelda, tean ainult, et ma äkki kuulsin mingisugust korinat, mis lõikas mul luusse ja lihasse. Ajasin silmad pärani lahti ja kargasin toolilt püsti: magaja oli näo padjal minu poole viltu pööranud

ja sinakate, nääpsukeste huulte nurgast purskas helepunane, minu silmis peaaegu roosakas veri. Minu äkilisest tõusmisest sündinud toolimürinal paotas ta väsinult oma rasked ja roidunud laud ning heitis minule nagu kisendava pilgu, kuid juba järgmisel momendil kustus pilgu karjatus ja paokil silmad said külma, ükskõikse ja eluta ilme. Ainult elav veri voolas ikka veel.

Tormasin toast, ilma et isegi oleksin teadnud kuhu või milleks. Koridoris tabasin Anna Ivaanovna ja tahtsin talle vastu karjuda: „Veri, veri!" kuid ma ei kuulnud oma häält. Ometi pidi Anna Ivaanovna mind mõistma, sest ta jooksis jalamaid haige toa poole. Mina ei saanud enam edasi ega tagasi, seisin kui meeletu keset koridori ja vahtisin oma ette. Alles siis, kui ärevus kogu maja liikuma pani ja kõik erutatult Soonja toa poole tõttasid, tuigerdasin ka mina sinna tagasi.

Nüüd oli juba kõik möödas: lahkunu silmad ja suukene olid suletud ja rahulikuna, rahulikuna lamas ta – kunagi varem poleks ma arvata osanud, et tema võiks nii rahulikult lamada, kui seisab niipalju inimesi tema ümber.

— — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — —

2. augustil.

Juba teist päeva olin täna mere ääres rannarihval.

Imelik hüplev kergus täidab mu keha ja õndsalikul hellusel vääratab astumisel

jalg, kartes rõhuda ussikest või rudjuda rohulajukestki, nagu liiguksin omasuguste seas. Heidan päiksepaistel laialilaotatud ülikuuele, mille all rudisevad lainete siledaks ihutud kivikesed, ja hinges voogab vaikne õnn, tundes, et elan, et — olen.

Ja tema? Miks ei ole teda? Ja jah, miks? Aga miks on täna see lilleke närtsinud, mis alles eile õilmitses? Kas astusin mina temale pääle, tallas keegi teine tema või närtsis ta ainult sellepärast, et ta tekkis, kasvas, õitsis, oli ja — närtsis? Ei ma tea midagi ega tahagi teada. Ehk miks peaksingi midagi teadma, kui mul on hää, kui kilkaksin rõõmu pärast ja kui kogu kehas väriseb õnnetundmus, et olen päästetud, lunastatud. Nagu palvetades surun käed risti, neid tõstes üle pää ja huuled kordavad teadvuseta sosinal:

„Issand, mis eest see rõõm! Mis eest küll see rõõm!“

Aga miks tuletan meele Issandat? Olen ehk usklikuks saanud, nagu see patustega ja kannatajatega sagedasti sünnib? Ei ma tea! Issanda asemel võiksin ka loodust nimetada, võiksin puhtel kumardada pakatava roosi ees, võiksin käed sirutada roosaka koidu poole, võiksin ärduses seista tähtise taeva all, võiksin pöörduda päiksekiirges sädelevate lainete poole ja vaadelda kaugeid purje, lendlevaid linde. Liblik hõljub hilise lille varrel ja mu rõõm hõljub temaga kaasa; merepääsuke kastab tiivad vette, aga minule tundub, nagu niisutaks keegi mu huuli; tuul kannab rooside lõhna merele — o, meri on nüüd

muidugi lõhnav, lained on muidugi roosilised! Ilmaruumi täidab vaikne helin, nagu oleks Anton Petroovitshi kosmilisel muusikal ometi tõsi taga . . .

Lamades pööran ennast ja nõnda näen suurt sinaari, kus all tean olevat varjulise pingi: kord seisin sääl ja hoidsin värisevas käes vaevalt puhkenud roosi. Näen ka kõrget randa, mille serval t e m a kord seisatas — õrnana, murdlikuna, pää nagu lillevarrel pisut ettepoole õiendatud ja õhukeste huulte joon avatud. Aga see oli ammu, see oli siis, kui . . . jajah — see oli . . .

Nüüd laman siin ja olen rôômus, et päiksepaistel merevee jaheda hôôguse läheduses lamada vôin ning et ise oma lamamist tean, et päiksesoojust tunnen, kiirtemängu näen. Ja ma mõtlen, et pôhja pool on silmi, kus ikkagi veel leidub häädust ja ôrnust minule, ja et kôrgeil pôndakuil ja sanglepapôôsastes kasvavad viinamarjad ning niiskel, pehmel samblal sinililled.

Silmi sulgedes tundub, nagu ei kohisekski lained, vaid vaigused pedakad, ja ninasôôrmed aimavad nende magusat lôhna. Paistaksid nagu jämedad, kollased tüved ja nende vahelt lage, kôrge raba üksikute männijändrikkudega. Kui sagedasti olen pidanud teid meele tuletama, kohtusse minnes inimeste, jumalate ja saatusega! Kui meeleheide nööris kôri, lootusetus pures rinda ja ükskôikus tôusis läiluseni; kui kaotasin usu voorustesse ja pühadustesse ja kui polnud enam

midagi, mille pärast maksis elada; kui kiusaja ja hukutaja hiilis kassi sammul iga nurga taga, siis mõtlesin teie pääle. mu igavesed jändrikud. Te kasvate ometigi!

Rinnas tekib ainuke igatsus — igatsus kodu järele, ja mulle näib, nagu rõõmustaksingi ainult sellepärast, et varsti koju saan: arst loeb päevi, mina ise tunde, kus teekonna väsimuse kannatamiseks küllalt tugev oleksin.

Kaugeina paistavad hiljutised päevad, nii kaugeina, nagu oleks see sündinud enne minu praegust ajalikku elu.

Näen meelteuima, südametunnistusepiina ja kuumendavat valu, näen kidevat, hääbuvat keha, tinarasket rinnatühjust ja võitlust aja vastu.

Näen välgatavat väikest musta terasriista, mis muutumas mingisuguseks lunastusembleemiks. Seletan ta hiilgavat, kalki rauaotsa, mis läigib maosilmana. kuhu vahtides laulja linnuke unustab vidistuse, unustab pojukesed pesas ja kiindub nõiutatud pilgul ainult avatlevasse läikesse, kuni varbad loobuvad puuoksast, tiivad saavad halvatult lôdvaks ja lõõritaja langeb avatud lõugadesse, kust pole pääsmist.

Näen end rõdul seismas, kui mööda liigub matusrong, millega ma kaasa ei läinud, nagu kartes, et kaotan enesevalitsuse või saan haavatud peijeliste leinast: nad püüavad uhkustada oma tundlusega, edvistada ärdameelsusega; nad otsivad ümbritsejate hääkskiitmist ohete ja pisarate rohkusega, nagu nutunaisedki leinatunnete

avaldamise eest ootavad tänu. Nad saadavad ta hauani, heidavad värskeid, lõhnavaid roose talle mullapõue järele, pühivad siis silmad kuivaks ja pöörduvad koju tagasi, et anduda oma igapäistele askeldustele, nagu oleks kõik endiselt korras. Nad käivad harjunud viisil jalutamas, istuvad õigel ajal lauda sööma ja lähevad määratud ajal õhtuti magama ning kergendatud meelel, et see ootamata tülitus mööda, võtab politseimeister asemel lamades oma parandatud lõõtsaga kaherealise kõhule ja mängib oma ainukest lugu . . .

Seisin seni, kui leinarong kadus siiraviirasel teel mäeharja varju, kust ikka veel tuulepuhangul kõrvu kostsid pühaliku meloodia helid, mida laulda rõkkasid heledad, nagu hellunud poisikeste hõbekurgud. Kõrvus helises nende lauluhääl veel siis, kui lahkusin rõdult ja läksin tuppa voodi ääre, kus endiselt arvasin tundvat t e m a puutumise lõhna, mis uimastas meeled ja ajas katkestama viimase elukiukese. Ma ei mäletagi sellest viimasest silmapilgust muud kui aga seda poisikeste lauluhelinat ja mingisugust närvastunud lõhna, mis ajas mind sisse murdma igaviku väravaist.

Aeg-ajalt panen käe rinnale ja otsin säält väikest roosakat laiku, mis teeb puutudes nagu sisemist kôdi ja ajab ikka ja jälle naeratama. Seljal on mul mõne tolli pikkune roosakas vööt — olen teda kahe peegli vahel vaadelnud, — selle on lõikenuga teinud. Need kaks märki jäävad olnud sündmuste tõenduseks ja ainsaks

mälestuseks, et teda, mu hääd, mu unustamatut enam ei ole. Ah ei, veel on midagi! Mul on raamat ja sääl leidub nõrga küüne vajutusi, mida sügavamaks tahaksin muljuda, kartes muidu nende kustumist; ja raamatu vahel on kuivanud shasmiini õiekobar, aga ei mäleta, kas olen ise ta sinna pannud või on tema seda teinud. Iga kord, kui selle üle pääd murran, kipub käsi roosakale rinnalaigule ja naeruvinalisil huulil tõttan kinnitama: ikka tema, mitte mina, ehk kuigi mina, siis ometi tema . . .

„Hästi lastud," naljatas kord noor arst, kui mu elu oli juba hädaohust wäljas. „Pool sentimeetrit ja . . ."

„Veel paremini arstitud," vastasin mina meelitavalt.

„Surmaga on huvitav võidelda".

„Võiduks soovin õnne ja tasuks saate tuhat tänu, muud ei ole mul".

Mu sõnad pidid südamest tulema, sest arsti silmis lõi virvendama ja meeleliigutust varjates pööris ta näo toimetades kôrvale.

„Täitsin oma kohust", vastas ta tagasihoidlikult ja lisas juure: „Südant kartsin, see tahtis üles öelda!"

„Aga pidas vastu?"

„Vastu pidas, otse imestama pani."

„Tema on varemaltki mul imet teinud."

„Soo, või nii?" muigas arst.

„Kus on meie vastane?" küsisin naeratades.

„Vastane?“ kordas arst esiti arusaamatuses ja ütles siis: „Kurjategija on luku taga.“

„Karistate teda vangistusega? Võiksin ehk teda näha?“

„Kas te ei müüks teda mulle?“

„Teda müüa? Ei, seda mitte, aga kui lubate, siis annan ta kingitusena — armsaks mälestuseks,“ püüdsin naljatada.

Aga arsti nägu jäi tõsiseks, kui ta ütles:

„Tänan.“

11. aug.

Laeval . . . sõidan . . . sõidan koju poole!

Paistab viimane rannale lähenev lootsik ja temas valendab ainuke kübar (teised pääkatted on punased turbanid): see on noore arsti oma, kes oli mu ainuke saatja ja kes ei lahkunud laevalaelt enne, kui toru oli juba üürganud kolmat puhku.

„Hääd teed!“ hüüab ta lootsikust, kui töötav kruvi sünnitab juba raudses kehas võdisevaid tuksatusi.

„Tänu, veel kord tänu!“ hüüan talle vastu.

„Rôõmustaksin teilt teateid saades.“

„Ma ei usuks isegi, kui praegu midagi lubaksin: kõik on nii uus. Nagu oleksin alles täna mähkmeist pääsnud ja käte-jalgega vähkrema hakanud.“

„Uut elu siis!“ kuulen ta viimseid sônu, pärast näen ainult lehvitatud valget kübarat.

„Uut elu,“ kordan vastukajana ja meele tulevad samad sônad varemalt teisilt huulilt kuulduina. Aga nüüd peitub neis uus mõtte, uus tähendus.

Ja meeli valdab see paratamata nukrus, mis on saatjaks ka ammuigatsetud lahkumisel, kui jäävad maha armsad paigad, kallid mälestused. Tõstan silmad kaugeneva ranna poole, otsides säält tuttavaid paiku. Näen mäenõlvakut saledate sinaaride ja nõtkete küpressidega, kuhu paistavad põhja poolt valendavad mäed ja lõuna poolt, üle aedade ja majade, meri, kord sinendades, siis rohekas-hallilt või roosakalt sätendavana. Tean sinna viisid nad t e m a, kui seisin viimati rõdul ja kõrvu jäi helisema poisikeste laul. Ja ma sosistan nagu rõõmulikul ärdusel:

„Rahu, rahu!“

Kaua, kaua saadavad mind lumised mäetipud, mille värvivarjundeid ma puhtel ja loodel nii sagedasti silmitsenud, ja meele tulevad hommikumaa targad, kes vaikselt istudes maise elu tühjuse vaatlusse süvenenud ja ümbruse unustanud.

Istuge, mu taadikesed, veel pole kõik mõtted mõeldud, kõik arud peetud!

— — — — — — — — — — — — — —

Aga miks sõidab laev nii pikkamisi? Miks ei aja ta mänglevaist delfiinest mööda ja miks ei jäta ta lendlevaid kajakaid kaugele maha?

Tahaksin astraalse keha, mis läheks mõttega, igatsusega kaasa!

* * *

Videvik tihenes, aga ikka veel lõõmas loodetaevas. Metsamännid tõmbusid lumelahmakate all kössi, meele tuletades viljapuid, mis tõotavad rikkaliku saaki; lagendikukuused oma vibutavate, maani paindunud okstega seisid valgete tornidena. Puude vahelt metsasügavusest mustas juba ööpimedus, tundudes aknana valgustamata nõialossis, kus pidutsevad päkapikulased ja komberdavad küürakad eided, kes manavad sonivaid sõnu. Põllu ääres, läänetuule raputusel, oli puist lumi varisenud ja siin helkis tume haljus, särgasid kuuskede kullakiirges käbid ja kumasid mändide mesikollased tüved.

Jäin vaadeldes seisatama karges õhus, ja meelis lõi lahtuma unelev uim.